SOME PAGES IN THE ORIGINAL CONTAIN FLAWS AND OTHER DEFECTS WHICH APPEAR ON THE FILM

సుబ్బరామయ్య, పోతుకూచి.

ఆంధ్రవాణీసామ్రాజ్యము అను
శ్రీకృష్ణదేవరాయలు

రాయవరము, 1936.

Record no. 48

Subba[illegible]va, Pō[illegible]kūci.

Āṃdhravāṇīsāmrājyamu anu

Śrīkṛṣṇadēvarāyalu

Rāyavaramu, 1936.

Record no. 48

Bibliographic Record Target

సుబ్బయ్య, పోతుకూచి.

ఆంధ్రవాణీసామ్రాజ్యము అను శ్రీకృష్ణదేవరాయలు :: అయిదంకముల తెలుగు నాటకము / గ్రంథకర్త పోతుకూచి సుబ్బయ్య. - రాయవరము : శ్రీ మేరీ ముద్రాక్షరశాల, 1936.

79 p. ;19 cm.

Record no. 48

Subbayya, Pōtukūci.

Āṃdhravāṇīsāmrājyamu anu Śrīkṛṣṇadēvarāyalu :: ayidaṅkamula telugu nāṭakamu / granthakarta Pōtukūci Subbayya. Rāyavaramu : Śrī Mērī Mudrākṣaraśāla, 1936.

79 p. ;19 cm.

Record no. 48

---

35 mm microfilm

Image placement: IA IIA IB IIB

Date filming began: 16 September, 2005

శ్రీ

ఆంధ్రవాఙ్మ సామ్రాజ్యము

అను

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు

BY

HI SUBBAIAH, M. A., L. T.

శ్రీ

ఆంధ్రవాణీ సామ్రాజ్యము

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు

[అయిదంకముల తెలుఁగు నాటకము]

గ్రంథకర్త

[illegible] సుబ్బయ్య, ఎం. ఏ. ఎల్. టి.

తృతీయ ముద్రణము 1000 ప్రతులు

రాయవరమున

మల్లిడి సత్తిరెడ్డిగారి శ్రీ మేరీ ముద్రాక్షరశాల యందు

పునర్ముద్రితము,

1936

[illegible]] [వెల రు ౧ 12 ౦

ప్రకాశకుని విజ్ఞప్తి

ఈ నాటకరాజమును గ్రంథకర్తలగు శ్రీ పో[illegible] పంతులుగారు చాలకాలము క్రిందటనే నాకందఁజేసినను ప్రథమ ప్రచురణమునకు నేను గావించిన యాలస్యమునకు మన్నించి శీఘ్రమే ద్వితీయ తృతీయ ముద్రణముల కవకాశము కలిగించినందుల కాంధ్ర పాఠకులకుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

ఇట్లు

చేబియ్యం వెంకట్రామయ్య

పబ్లిషరు

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు నాటకమునందు

వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు:— కథానాయకుఁడు
తిమ్మరుసు:— మంత్రి
ప్రతాపరుద్రగజపతి:— కళింగచక్రవర్తి; జగన్మోహినీ తండ్రి
వీరసింహుఁడు:— గజపతి మేనల్లుఁడు
అల్లసాని పెద్దన్న:— } కవీశ్వరులు
తెనాలి రామలింగఁడు:— }
తాతాచార్యులు:— రాయలవారి గురువు
[illegible]లింగప్పనాయకుఁడు:— సేనానాయకుఁడు

కవులును, సైనికులును, సేవకులును సందర్భానుసారముగా వత్తురు.

స్త్రీలు

భద్రాన్నపూర్ణ (జగన్మోహిని):— కథానాయకురాలు
సరళ:— చెలికత్తె
[illegible]:— సేవకురాలు

నాంది

[సూత్రధారుఁడును నటుఁడును ప్రవేశింతురు]

సూత్ర:—

శ్రీవిద్యానిలయేశ్వరుండగు [illegible]గిన్
జేపట్టి సారోదయ
ప్రావంబున్ నరసింహభూతుఁడయి
యుగ్రద్విడ్గజాధీశులం
దా వేగన్ గురుశక్తితో గెలిచి భద్రం
బొంది శ్రీకృష్ణదే
వాఖ్యానముఁగొన్న రాఘవుఁడు
లోకాళిన్ సదా బ్రోచుతన్.

నటు:— బావా! తిరిగి యొకసారి చదువుము.

సూత్ర:— (తిరిగి చదువును)

నటుఁడు:— నేఁ డెంతసుదినము! శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి కథ జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. ఆంధ్రభోజుండైన యా మహాచక్రవర్తి పవిత్ర చరిత్రము లోకవిస్మృతమయ్యెనుగదా!

సూ:— విస్మృతంబైన యా మహామహుని చరితంబును పునరుద్ధరణముచేసి యొక భాషాసేవకుఁడు నాటకరూపముగా రచించెను.

నటు:— ఆంధ్రుల కానందదాయకంబగు నా నాటకరాజమును రచించిన భాషాసేవకుఁ డెవరోగదా!

సూ: సీ. ఆంగ్లకళాశాల ధారి విద్యాపీఠి

బిరుదాంకితంబుల వెలయు నతఁడు

నాటకము వ్రాసి వరపుగని నాటకము

నాంధ్ర భాషా సేవ సలుపునతఁడు

నాంధ్ర దేశంబున ఖ్యాతిఁగొన్నట్టి శ్రీ

కృష్ణతులాభార కృతికిఁ గర్త

వర పోతనాది శ్రీనన్నపార్యయుఁడు

సుబ్రహ్మణ్యుఁడతఁడు వర ప్రసూతి

తే. గీ. విప్రకులదీపకులగు సూర్యప్రకాశ

సుబ్బమాంబలకును జ్యేష్ఠసుతుఁ డతండు

సుబ్బలక్ష్మికిఁ బెనిమిటి సుజనహితుఁడు

ననిశమును రామభక్తుఁడై యలరునతఁడు.

నటు:—ఓహో! యాయనను గురించి వేఱె చెప్పనక్కరలేదు. ఆ నాటకముపే రేమి?

సూ:—శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి యాంధ్రవాణీ సామ్రాజ్యోత్సవము సంక్షిప్తముగా శ్రీకృష్ణదేవరాయ లని పిలువఁబడుచున్నది.

నటు:—అదిగో రాజకీయాహ్వానము వినఁబడుచున్నది. శీఘ్రమే పోయి యాలకింతము.

(నిష్క్రమింతురు)

శ్రీ

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు

[మంగళవాద్యములతో బ్రాహ్మణుఁడు ప్రవేశించును]

బ్రా:—శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి యాహ్వాన మేమనఁగా:—

సీ. రాజరాజనరేంద్ర రాజమందిరమున

బాలునై గంతులు వైచె నవతె

దక్షిణాధీశు ముత్యాలమండపమున

స్వర్ణాభిషేకంబు వడసె నవతె

బమ్మెరపోతరాజమ్మ నేమోయని

కాటుకకన్నీరు కార్చె నవతె

స్వేచ్ఛమై నలసాని పెద్దనార్యునియింట

ముద్దులగుమ్మయై మురిసె నవతె

తే. గీ. యట్టి యాంధ్రవాణికి నాంధ్రభోజుఁ

డమరఁ జేయు సామ్రాజ్యోత్సవములఁ జూడఁ

గవివరులుఁ బండితులును బ్రేక్షకులుఁ గూడ

రండహో! స్వాగతంబిదే! రండు! రండు!

(మేళము వాయింతురు)

సీ. నన్నయాదికవిపుంగవ సముత్పన్నమౌ
భారత మధుర పర్వములఁ దఱచి
పోతనామాత్యుఁడు ప్రోదిచేసిన కృష్ణ
లీలామృతము సమ్మిళితముఁ జేసి
భాస్కరాదికవి ప్రవరనుత శ్రీరామ
మహితకల్పలతాంత మధువుఁ జేర్చి
శ్రీనాథకవిసమార్జిత సౌరభోపేత
వివిధపుష్ప మధురాసవముఁ గలిపి

తే. గీ. యాంధ్రవాణీ ప్రసాదంబు నాంధ్రభోజుఁ
డాంధ్రుల కొసంగుచున్నవాఁ డాదరమునఁ
గవి వరులుఁ బండితులును బ్రేక్షకులుఁ గూడ
రండహో! స్వాగతంబిదే! రండు రండు.

(నిష్క్రమింతురు)

రెండవ రంగము—రాజవీథి

తిమ్మ:—[ప్రవేశించి] అహో! ప్రథమయామ మతిక్రమించుచున్నది. సభామంటపము పండితులచేతను, గవీశ్వరులచేతను నిండి యున్నది. రాయలవారేలకో యింతవరకును సభామండపమునకు వేంచేసియుండలేదు. కారణంబరయఁజాల. (అటు నిటుఁ జూచి) అల్లదే యుద్ధచారుండొకఁడు నావైపునకే పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నాఁడు. ఈతఁడు రామలింగప్పనాయకుఁడుగఁ దోఁచుచున్నయది.

రామ:—[ప్రవేశించి] తిమ్మరుసు మహామంత్రి శిఖామణులకు జయము! జయము!

తిమ్మ:—రామలింగప్పనాయకా! నీయుదంతముకొఱకు మేమందఱము వేఁచియున్నాము.

రామ:—దేవా! ఏమని విన్నవింతును. ఉత్కలేశ్వరుండగు ప్రతాపరుద్ర గజపతి యాంధ్రదేశమును రూపుమాపఁదలఁచి బీజపూరు, గోల్కొండ సుల్తానుల సాహాయ్యముగోరి వారితో సంధి జేసికొనెనఁట. యుద్ధసన్నాహములు మిక్కిలి శ్రద్ధగా జరుగుచున్నవి. ఉభయపక్షములవారును గృష్ణాతీరమునఁ గలియుటకు నక్కడనుండి యాంధ్రదేశమును గొల్లగొట్టుటకును స్థిరపరచుకొని యున్నారఁట.

తిమ్మ:—(కోపముతో) ఏమి! చూచెదనుగాక. గజపతి యాంధ్రదేశమును రూపుమాపనై యున్నాఁడుగా! ఆంధ్రులే యంతటి పౌరుషహీనులా? దేశాభిమాన మిసుమంతయు లేక గజపతి బీజపూరు, గోల్కొండ సుల్తానులతో సంధిజేసికొనియున్నాఁడుగా! చిరకాలమునుండి యాంధ్రుల మనముల రగులుచున్న యా పరిభవానలంబునకు గోల్కొండ సంధి యింధనమై యా కారు

చిచ్చు గజరాజుపై వెడలుఁగాఁత! ఈ తిమ్మరుసు బొందెలోఁ బ్రాణంబులున్నంతవరకు రాయలవారి కపజయంబు రానిత్తునే! ఆంధ్రుల ప్రతాప మెఱుఁగఁడుగాఁబోలుఁ బ్రతాపరుద్ర గజపతి.

సీ. మఱచెనుగాఁబోలు మదపుటేనుఁగుఁవోలె
నాంధ్రులు రణసింహు లనెడుమాట
మెఱుఁగఁడుగాఁబోలు నీ తిమ్మరుసు ప్రాణ
మాంధ్రుల కర్పించు ననెడుమాట
తెలియఁడుగాఁబోలుఁ గలలనైనను రాయ
లపజయంబును బొందఁ డనెడుమాట
తలఁపఁడుగాఁబోలుఁ దన మోసమున కాంధ్ర
జనని కుందుచునున్న దనెడుమాట

తే. గీ. భండనంబునఁ జూడ ప్రచండ కాండ
ఖండితాఖిల శత్రు ప్రకాండముగను
దండులను కరితండముల్ చెండుచుండ
నాంధ్రుల బలంబుఁ జూపెద నవనిలోన॥

(నిష్క్రమింతురు)

మూఁడవ రంగము—రాయల శయనాగారము

[రాయలు పటము లిఖించుచు నగపడును]

శ్రీకృష్ణ:—స్వప్నదృష్టమైన యీ జగన్మోహిని సౌందర్య మేమని వర్ణింతును.

సీ. చక్కని పూఁబోణి చెక్కుటద్దములపైఁ
బాడువెన్నెలనవ్వు ప్రతిఫలింపఁ
బూర్ణచంద్రునిఁబోలు పొలతుక మోముపై
నిందీవరసమాక్షు లినుమడింప

నలఁతియా కౌఁదీగె నలయించు నురముపై
జవ్వనంపు మెఱుంగు సందడింప
మేలిమిబంగారు మించు మైఁగాంతిపై
నవరత్నముల ప్రభల్ నాట్యమాడ

తే. గీ. పలుకుపలుకునకును దేనె లొలుకునట్లు
ముద్దుపలుకుల మురిపించె మోహనాంగి
కలదె యిట్టిసుందరి త్రిలోకములనైన
నెట్లు సృజియించెనో బ్రహ్మ యిట్టిదాన.

(ఘంటానాదము విని) ఓహో! ఎంతజాగు చేసితిని! ఈ వచ్చుచున్న వార లప్పాజియై యుండనోపు.

శ్రీకృష్ణ:—(లేచి నమస్కరించును)

తిమ్మ:—[ప్రవేశించి] దిగ్విజయమస్తు.

శ్రీకృష్ణ:—ఏల మీరీపాతాళమార్గమున నరుదెంచితిరి?

తిమ్మ:—మహారాజా! ఆంధ్రవాణీ సామ్రాజ్యోత్సవమునకై సామంత రాజులును, సచివులును, బండితులును, గవీశ్వరులును వేంచేసి దేవర దర్శనార్థమై నిరీక్షించుచున్నారు. దేవర యింత వరకు దర్శన మీయకుండుట కేమికారణమో తెలియక తొట్రుపడుచుంటిమి.

శ్రీకృష్ణ:—అప్పాజీ! యాంధ్రవాణీసామ్రాజ్యోత్సవము ప్రస్తుత మాపవలసి వచ్చునేమో?

తిమ్మ:—ఏల?

శ్రీకృష్ణ:—కడచినరాత్రి నేనొక యద్భుతస్వప్నంబు గాంచితిని. ఒక దివ్యాంగన నాకుఁ గాన్పించి "వత్సా! నే నాంధ్రమాతను, ఉత్కలాధీశుని దాసినైయున్న నాకు సామ్రాజ్యోత్సవమేటికి? నాదాస్యమును మాన్పవా!" యని యేడ్వసాగెను. నేనభయ

మొసంగి "తల్లీ! నీదాస్యంబుమాన్పి నాజన్మసాఫల్యంబు జేసికొనెద" నని విన్నవించినంతనే యాతల్లియానందించి "శుభంబగుఁగాత" యని దీవించి యొక సర్వాంగసుందరిని దీసికొనివచ్చి నాకుఁ బాణిగ్రహణము గావించెను. ఆరమణీలలామయు నత్యంతానురాగమున నామెడలో నొక పూలదండ వైచెను. పైనుండి పుష్పవర్షముగురిసె. నేను మేల్కాంచి యాకన్య నిందు లిఖించితి. (పటమును జూపి) జగన్మోహినియైన యీ కన్య యెవరై యుండనోపును?

తిమ్మ:—స్వప్నకాంతను గూర్చియేనా రాయలవారింత మోహపడుచున్నవారు? (పటమును బరిశీలించి) సందియమేల? ఈమె వైఖరిఁజూడ కళింగరాజతనయయైయుండునని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. పాటకునివేషమున మన చారాధిపతిని బంపి యామె యుదంతమును దేవరకు నివేదించెదనుగాక.

శ్రీకృష్ణ:—అప్పాజీ! గజపతులతో మైత్రి యసంభవముగదా!

తిమ్మ:—దైవసంఘటనమున్నచో నసంభవ మేమున్నది. ఆంధ్రవాణియే మీకుఁ బాణిగ్రహణంబు గావించియుండెనుగదా!

శ్రీకృష్ణ:—నేనాజననికి దాస్యవిమోచనఁజేయుటకుఁ బ్రతిన జేసియుంటిని.

తిమ్మ:—దేవరవారాంధ్రదేశమును గజపతులనుండి జయింతురేని నాంధ్రవాణీదాస్యమును మాన్పుటయేగాక సాళువనర్సరాయల కాత్మశాంతిని గావించిన వారలగుదురు. ఈ విజయనగరాధీశులలో నెవ్వ రుదయగిరి, ముద్గల్లు, రాయచూరు దుర్గములను సాధింతురో వారు తనకాత్మశాంతి గావింతురని సాళువ నర్సరాయలు శాసనము లిఖించియుండెను.

శ్రీకృష్ణ:—బలే! ఆ శాసనముగూడ నాంధ్రవాణీదాస్యవిమోచనమునకుఁ బ్రోత్సహించుచున్నది. అప్పాజీ! బీజపూరు గోల్కొండ యుదంతమేమైనఁ దెలియవచ్చినదా?

తిమ్మ:—మనము బీజపూరు పంపిన రామలింగప్ప నాయకుఁ డిప్పుడే యుదంతమును దెచ్చియున్నాఁడు. బీజపూరుసుల్తానుతో సంధిఁ జేసికొని గజపతి యాంధ్రదేశముపై దండెత్తి రూపుమాపనై యున్నాఁడఁట.

శ్రీకృష్ణ:—అప్పాజీ! గజపతి యెంతదేశద్రోహి! సాటివారిపై దండెత్తుటకై యన్యుల సాయముఁ గోరుచున్నాఁడుగా!

తే. గీ. ఐకమత్యంబులేక పోరాడువార
లొండొరులను సాధింప నన్యులనుగోరి
చిట్టచివరకు శత్రులచేతఁజిక్కి
యందఱును హతులౌట తథ్యంబుగాదె.

మన సేన లన్నియు యుద్ధసన్నద్ధములై యున్నవిగదా!

తిమ్మ:—సంసిద్ధములుగనే యున్నవి. గోల్కొండ, బీజపుర సైన్యంబులు గజపతిని జేరకమునుపే మన మీ యుత్కలదేశము నాక్రమింపవలయును.

శ్రీకృష్ణ:—అప్పాజీ! సర్వసైన్యాధిపత్యము వహించుటకు మీ కంటె యోగ్యులెవ్వరు!

సీ. అఖిలదేశంబుల కాదర్శకంబుగా
నీ యాంధ్రదేశంబు వృద్ధిపఱచి
యడుగంటియున్న యీ యాంధ్రప్రతాపంబు
నెల్లదిక్కులయందు వెల్లడించి
కంటకంబులువోలె క్ష్మాతలి నలమిన
శత్రుభూధవుల నాశనము జేసి
ప్రజలకందఱకును భాగ్యంబువెదజల్లి
యనురంజకముగ రాజ్యంబుదిద్ది

తే. గీ. ఆంధ్రదేశోద్ధరణ మహోద్యమమునకొఱకు
నవతరించితివో సచివావతంస
సర్వ సైన్యాధిపత్యంబు నిర్వహింపఁ
బాత్రులెవ్వరు మీకంటె బ్రహ్మతేజ!

తిమ్మ:—అంతభారము వహించుటకు నే నెంతవాఁడను. క్షత్రియ వీర శిఖామణు లనేకులు గలరు.

శ్రీకృష్ణ:—అది నాకుమాత్రము తెలియదా! ద్రోణాచార్యులఁబోలె సామ, దాన, భేద, దండోపాయంబులందుఁ జతురమతులైన మీరే యీ పదవి నలంకరింప సర్హులరు.

తిమ్మ:—దేవర యాజ్ఞ యనుల్లంఘనీయము. భోజరాజు ముఖముఁ జూచినతోడనే కవిత్వమబ్బినట్లు దేవర సాన్నిధ్యమున విజయోత్సాహములు జనింపక మానవు.

శ్రీకృష్ణ:—(నక్షత్రాంకితమగు హారమును తిమ్మరుసు మెడలో వైచి చిరునవ్వుతో) ఇదిగో! మీకు సర్వసైన్యాధిపత్యము నొసంగినాఁడను. ఇంతటినుండి రణరంగమున నేనును మీ యాజ్ఞకు బద్ధుఁడనే.

తిమ్మ:—ఇదియంతయు దేవర క్రీగంటి ప్రసాదమే.

శ్రీకృష్ణ:—భవిష్యత్కార్యక్రమ మాజ్ఞాపింపుఁడు.

తిమ్మ:—తొలుదొల్త నుదయాద్రిని స్వాధీనముచేసికొని క్రమముగా మన ముక్తేశ్వరుని దుర్గమును జయింపవలయును. ప్రస్తుతము పదునాల్గువేల కాల్బలము నెనిమిదివందల యేనుఁగులును మనల ననుగమింపఁగలవు.

శ్రీకృష్ణ:—అప్పాజీ! యటు చూడుము. మన తాతాచార్యులవారిపై నెవ్వఁడో యెక్కి స్వారిచేయుచున్నాఁడు.

తిమ్మ:—భటులను బంపి యా దుష్టుని శిక్షింతము.

నాల్గవ రంగము—కృష్ణరాయల ప్రాసాద బహిరంగప్రదేశము

(తాతాచార్యుల భుజములపై తెనాలిరామలింగఁ డధిరోహించి స్వారిచేయుచుండును)

తెనాలిరామలింగఁడు:—చల్ చల్. బలే వహ్వా! (వేపరెమ్మతో తాతాచార్యుని బాదుచుండును)

తాతాచార్యులు:—నీకు దండమురా, రామలింగమూ! నడుఁలాక్కొనిపోతోందిరా బుజాలు పీక్కుపోతున్నవిరా! ఒక్కసారిదిగుదూ.

తె॥ రా:—ఊఁ. చల్. (కొట్టుచు) మాటలెఱిగిన వాహనము అయినందువల్ల కవిచీకట్టు అనవసరము. ఇదీ సదుపాయమే. చలో! [కొట్టుచు] కుడి. ఎడమ. కుడి. ఎడమ.

తాతా:—నీ కోరిక తీర్చెదనురా, రామలింగమూ ఒక్కసారిదిగుదూ.

తె॥ రా:—రాయలవారి దర్శనం చేయించమని నిన్నాఱుమాసాలనించి ప్రార్థిస్తూవుంటే కొంచెమూ లక్ష్యపెట్టినావుకాదుగదా. అంతకింతా యనుభవించవలసిందే ఊరికేపోతుందా? (పైకి జూచి తనలో) అల్లదే రాయలవారు యిదంతయుఁ జూచుచున్నారు. సేవకుల కేదియో యాజ్ఞాపించుచున్నారు. నేను తాతాచార్యులమీఁద నెక్కుట రాయలవారికి కోపకారణము. అందున నాకు దండన నిశ్చయము. [ప్రకాశముగ] చల్. చక్రపొంగలి పులిహోరా! బాగా అరుగుతోందా, చల్. చల్. [కొట్టును]

తాతా:—రేపు తప్పక రాయలదర్శనం చేయిస్తానురా రామలింగమూ! ఒక్కసారి దిగరా మోయలేకుండా ఉన్నాను.

తె॥ రా:—(తనలో) "యేన కేనా ప్యుపాయేన ప్రసిద్ధః పురుషోభవేత్" అనునట్లు రాయలవారి కేదియోవిధమున నన్నుగుఱించి తెలి

యక మానదు. ఆలసించిన లాభములేదు. [దిగి తాతాచార్యులకు ముమ్మాఱు ప్రదక్షిణము చేసి ప్రకాశముగా] తాతా! నీ సత్తువచూడాలని యిల్లాచేశానుగాని నరవాహనం ఏమిసౌఖ్యము? చిన్నప్పుడు మా తాత బుజాలమీఁద ఎక్కినప్పు డెల్లావున్నానో యిప్పుడీ తాత బుజాలమీఁద ఎల్లావుంటానో చూద్దామని ఇల్లాచేశాను. పెద్దాళ్ళు పిల్లలకోరిక తీర్చవద్దామటె? తాతా యీ చిన్నతనపు చేష్టలు మన్నించు. నేను మిమ్మల్ని కష్టపెట్టినందుకు పాపపరిహారంగా మీ పాద సేవ చేయాలి. మీరు నన్నెంతసేపు మోశారో అంతకు మఱింతసేపు నేను మిమ్మల్ని మోయాలి. దయచేసి నా బుజాల మీఁద ఎక్కు తాతా!

తాతా:—ఒరే రామలింగమూ! నేటి ఉదయం మొదలు నన్ను దెయ్యంలాగ పీక్కుతింటున్నావురా. నన్ను విడిచిపెడ్తే చాలున్రా. మొయ్యనక్కర్లేదు.

తె॥ రా:—అల్లాకాదు. తాతా! నా పాపమెట్లాపోతుంది. నీకు సర్దా యెల్లాతీర్తుంది. (బలవంతముగాఁ దాతాచార్యులవారిని బుజములపయి నెక్కించుకొని ఓం ఓం ఓం. [పరిక్రమించును]

రాజభటులు:—[ప్రవేశించి తాతాచార్యునిఁ గ్రిందికిలాగి దెబ్బలు కొట్టి] రా! మాతో రా!

తాతా:—ఒరే! నేనుకాదురా! వాఁడ్రా.

తె॥ రా:—నేనా? ఊఁ.

రా॥ భ:—మీఁదెక్కిన దెవరయ్యా!

తాతా:—వాఁడు (రామలింగమును జూపును)

తె॥ రా:—తాతా! అబద్ధంకూడానా? (భటులతో) మీరుచూడనం లేదఁటయ్యా యెవరెక్కినారో?

రా॥ భ:—అదంతా యెందుకయ్యా మాకు? మీఁద ఉన్నవాణ్ణి రాయలవారీడ్చుకురమ్మన్నారు. వస్తావా? తన్ని యీడ్చుకొని పొమ్మన్నావా?

(తాతాచార్యులవారిని తన్ని లాగుకొని పోవుదురు)

తె॥ రా:—న్యాయమంటేయిల్లావుండాలి. రాజభటులే న్యాయవంతులు గాని మరెవరయ్యా? (తనలో) నాపన్నుగడ యింతవరకు జయప్రదముగ నెరవేఱినది. రాయలవారు కళింగరాజుపై దండయాత్ర సాగింతురఁట. కవీశ్వరులుగూడ వెంట బోవుదురఁట. రాయలవారు బయలుదేఱకమునుపే నేనాయన యాస్థానమునఁ బ్రవేశింపవలసియున్నది. ఈ తాత నేఁడు జరిగినదంతయుఁ జెప్పకమానఁడు. వారు నన్నుఁబిలిపింపకమానరు. ఈవిధమున నైనను రాయలవారికి నాసంగతి తెలియకమానదు. బలే! (అటుచూచి) ఆభటులు తిరిగి నావైపే వచ్చుచున్నారు. కొంపమునిగినది. చల్లగ నిటు జారెదను.

రాజభటులు:—(రామలింగని లాగుకొనివచ్చి) ఎక్కడకుబోతావు? రాయలవారి గురువుగారిమీఁదెక్కేవుగా, ఇప్పుడు దిగుదు గానిలే గోతిలోనికి.

రెండవవాఁడు:—(మొదటివానితో) గోయితీయించరా త్వరగా!

మొ॥ భ:—(గోతిని ద్రవ్వుచు) ఇదిగో! గోయి పూర్తియైనది.

తె॥ రా:—ఇప్పుడే ఓంటేలుకెళ్ళివస్తానయ్యా! (పరుగెత్తును)

రెం॥ భ:—(ఈడ్చుకొనివచ్చి) కదలకు. నీవు కొంటెవాడవని మాకు తెల్సింది నిన్ను కదలనియ్యము.

మొ॥ భ:—(రెండవవానితో) వానినిదీసికోసరా! [రామలింగనితో] ఇందులో దిగవయ్యా!

తె॥ రా:—నేనెప్పుడూ దిగలేదు. మీరు ముందు దిగండి.

రా॥ భ:—మేము దిగవలెనుగా! ఎంతపొగరు! అణుస్తుందిలే రాయల వారి యేనుగు (గోతిలోనికి రామలింగమునుద్రోసి కంఠము వరకు మంటినిపూడ్తురు)

మొ॥ భ:—మనముపోయి యేనుగును దీసికొనివత్తమురా.

(ఇద్దరును నిష్క్రమింతురు)

తె॥ రా:—ఓకాళీ! తల్లీ! నీవే నాకుదిక్కు. ఈసమయమున నీవు కాపాడవలెను. తప్పించుకొనిపోవు సాధనము కానరాదు.

గూనిచాకలి:—[ప్రవేశించి] చాకలోడంటె అందరికీ లోకువే. అన్నిటికీ చాకలోడేకావాలి. కాని చాకలోడ్ని చూసేవాడెవడు లేడు. రాయలోర్తో యుద్ధానికి పోవాలంటే గూనోడు పనికి రాడంట్ట. పెళ్ళాంతసంబరం జరుగుతుందట్ట. (అటునిటుచూచి) ఇదేంటి యిక్కడెవర్నో కప్పెట్టేసు. తలకాయమాత్రం పైకుంది. (సమీపించును) దండాలండి దండాలండి సామీ!

(నమస్కరించును)

తె॥ రా:—నావంటివాడవు నీవొకడ వున్నావుట్రా చాకలీ!

చాకలి:—ఏమి సామీ! మీరెవ్వరిట్లావున్నారు.

తె॥ రా:—నీకెందుకురా యీవైద్యం?

చాకలి:—సామీ! యిదేం వైద్దెముండి.

తె॥ రా:—ఓరేచాకలి. యిదేరా గూనులుబాగుచేసేగొయ్యి. ఒక యోగి నాకిదిచెప్పేడ్రా. నాగూనుచాలవరకు పోయేవుంటుంది. అంతా పోయిందేమో పైకితీసిచూస్తావూ?

చాకలి:—(రామలింగమును బైకితీయును) సామీ! గూనేలేదండి.

తె॥ రా:—ఓరీ వెఱ్ఱిచాకలీ! ఇందులో ప్రవేశిస్తే యింకా గూనుంటుందిట్రా!

చాకలి:—సామీ! నన్నుకూడాయిందులో దింపి నాగూనుతప్పించేస్తురూ!

తె॥ రా:—అదెంతపనిరా! యిందులో దిగరా?

చాకలి:—(గోతిలో దిగును. రామలింగము మట్టిత్రోసి వానినిబూడ్చి తనలో) ఆకాళికాదేవి నాకుసందొడ్డపడినది. ఈ గూనుచాకలి రానియెడల నాపని యేమగునో! ఈసంగతికూడ రాయలవారికిం దెలియకమానదు. బలే. బలే.

(ఎగిరి గంతులువేయుచు నిష్క్రమించును)

తెరపడును.

ఐదవ రంగము—కటకపురియందలి యుద్యానవనము

[జగన్మోహినియు, సరళయు నగపడుదురు]

పాట్లకుండు:—[ప్రవేశించి జగన్మోహినినిజూచి తనలో] నేనెంతయు ధన్యుండను నాకుంబటమునందు రాయలవారుచూపిన యన్నుల మిన్నయే యీకన్నియ. ఈమెను జూచుటకెన్నియో వేషములనుదాల్చి నాప్రతిజ్ఞం జెల్లించుకొంటిని. ఈమె యెదుట మారాయలవారి నుగ్గడించి యాంతరంగమును గ్రహించెదను గాక. (ప్రకాశముగా)

పాట:—శ్రీలసంపదల విద్యానగరము చెలగుచుండు నెపుడు
పోలికగలదే యాపురమున కీ భూలోకమునందు
భళా! భళీ! యావైభోగంబును వర్ణింప దరంబే
నలుమోములుగల నలువకైనను చిలువ ఱేనికైన।
విరజాజులును, గులాబీలు మరి వింతవింత పూలు
పరిమళంబుల నంతఃపురమున పరవశ మొనరించు
జలయంత్రము లాయాంతఃపురమున జలముల దెప్పించు
పలువిధంబుల ఫలములు కన్నులపండువుజేయుంచు॥ భళీ॥

శృంగారంబుగ బరిపాలించును గృష్ణభూవరుండు
గంగభూపతి యెదురుతిరిగెను గర్వపూరితుండై
రాయలప్పుడు గంగరాజుపై బ్రయాణమగుచుండె
భళీ! భళీ! వేయికన్నుల జూడగవలయును రాయలయందంబు
పట్టువస్త్రములు, పట్టుతురాయి గట్టిగ బిగియించి
చుట్టునుబంగరు జలతారంగీ చొక్కా ధరియించి
ఉరమున రత్నప్రభలమాలికలు ఊగులాడుచుండ
శిరమున సార్వభౌముని బంగరు తురాయాడుచుండ
భళా! భళీ!! యావైభోగంబుల వర్ణింపదరంబే!
వనజాకారపు పుట్టుమచ్చ యావామపాదమందు
మినుకుమినుక్కుమని నక్షత్రమువలె మెఱయుచుండు నెపుడు
భళీ! భళీ!! యావైభోగంబులు వర్ణింపదరంబే॥

జగ:—సరళా! యాభాగమును మరలఁ బాడింపుము.

సర:—రాయలవారి వర్ణన మొకసారిపాడుము.

పాట:—రాయలవారియందము నెన్నిమారులుపాడినను తనివిదీఱునా?
మాశిష్యునియొద్ద రాయలవారి పటమేగలదు.

జగ:—సరళా! యాపటమును వెలకువతోఁ గైకొనుము?

సర:—ఆపటము వెల యెంతయమ్మా?

పాట:—ఇట్టిపటములకు వెలయుండునమ్మా!
(అనుచుఁ బటమునిచ్చును)

సర:—(పటమును జగన్మోహినికిచ్చును)

జగ:—(పటమును జూచుచుండును)

పాట:—"వేయికన్నుల జూడగవలయును రాయలయందంబు
పట్టువస్త్రములు, పట్టుతురాయి గట్టిగబిగియించి
చుట్టునుబంగరు జల్తారంగీ చొక్కాయి ధరించి

ఉరమున రత్నప్రభలమాలికలు ఊగులాడుచుండ
శిరమున సార్వభౌముని బంగరుతురాయాడుచుండ
భళా! భళీ!! యావైభోగంబును వర్ణింపదరంబే॥
వనజాకారపు పుట్టుమచ్చ యా వామపాదమందు
మినుకు మినుక్కుమని నక్షత్రమువలె మెరయుచుండు నెపుడు॥ భ॥

జగ:—(రహస్యముగా) సరళా! నాయనగారు వత్తురేమో! పాటకుని బాగుగ సత్కరించి పంపివేయుము.

సర:—(పాటకునకు హారము నిచ్చును)

పాట:—(తనలో) నే నెంతయు ధన్యుఁడను. సత్వరమేపోయి రాయలవారి కీయుదంతమును విన్నవించెదనుగాక. (ప్రకా) అమ్మా సెలవు. (నిష్క్రమించును)

జగ:—సరళా! ఆ వచ్చునది నాయనగారుకాదా! ఏమది? బావయేదో ప్రగల్భములు కొట్టుచున్నాఁడు. మనమీ పూవుతీవియల చాటుననుండి యాలకింతము. (నిష్క్రమింతురు)

[ప్రతాపరుద్రగజపతి వీరసింహునితోఁ బ్రవేశించును]

వీర:—రాయలను జయించుటకు నీయంతటివాఁడు గావలయునా మామా!

చ. పొడిచెద వానిదేహ మొక పోటున వాని తురాయి నేలకుం
బడునటులన్ మదీయ కరవాలముఁ ద్రిప్పెద లోకమెల్లనన్
గడు నుతిసేయ రాయలను నాదు పదంబుల మట్టగించెదన్
విడుతునె? నేను వాని పదివేలవిధంబుల [illegible]

జగ:—(నవ్వుచు ప్రవేశించి) బావా! ఏమ్మనుచున్నావు. ఉత్తరప్రజ్ఞలా! లేక ఉత్తరప్రజ్ఞలా?

వీర:—నావియా యుత్తరకుమార ప్రజ్ఞలు? చూడుము నా పౌరుషము.

ఉ. చిందరవందరల్గఁ బొడిఁ జేసెద రాయలసైన్యమెల్ల మీ
రందఱు చూచుచుండ నసగార్చెదఁ జీల్చెద నాంధ్రవీరులన్
మందసముల్ప్రవర్చినను వారల వీఁకను నేరణాన, నా
ముందర రాయలెంత సరిపోలును నావశు కాలిగోటికిన్.

జగ:—నాయనగారూ! నేను కొండవీటిలో నున్నప్పుడు రాయలవారి శౌర్యప్రతాపములను వినియుంటిని. ఆతఁడు సామాన్య పురుషుండని యెంచుచున్నారు గాఁబోలు. బావ ప్రగల్భములు కొట్టినంత సులభసాధ్యుఁడు గాఁడు. భండనమునఁ జండ ప్రచండ మార్తాండుడుంబోలె దుర్నిరీక్ష్యుండై యుండునని చెప్పుకొందురు.

వీర:—(తనలో) ఈ జగన్మోహిని రాయల నెంతగా బొగడుచున్నది? ఈమె రాయలను వరించెనాయేమి? (పైకి) శత్రువులను తిరస్కరించుటకు మారుగాఁ బురస్కరించుకొని వచ్చుచున్నావు?

ప్ర॥ గ:—అమ్మాయీ! ధైర్యశాలియైన మీ యన్న వీరభద్రుఁ డప్రమత్తుఁడై కొండవీడు దుర్గమును రక్షించుచున్నాఁడుగదా! (తెర వైపు జూచి) ఆ! అదియేమి! ఆ యాశ్వికుఁ డట్లు రొజుచుఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నాఁడు. వీరసింహా! నీవుపోయి యా వృత్తాంత మరయుము?

వీర:—(పోయివచ్చి) మామా! రాయ లుదయగిరి దుర్గమును స్వాధీనము జేసికొని కొండవీటిమీఁదికి వచ్చుచున్నాఁడఁట. మన కటకపురముమీఁదికిఁ గూడ రాగలఁడఁట.

గజపతి:—ఏమి! ఆంధ్రుల పొగరు?

మ. ఇపుడీయాంధ్రులు గర్వముల్ బలిసి తామే వీరులంచున్ మద
ద్విపులై యుత్కల రాజసింహునిపయిన్ వీతెంచుచున్నారు మున్
గపిలేశుండు తెలుంగుదేశమున భూకంపంబుఁ గావించుచో
నపుడేమాయెనొ వీరిదర్పములు వీరాహంకృతుల్ ఝూంకృతుల్.

సీ. మా తాత కపిలసామ్రాజ్యాధిపతి యాంధ్ర
రాజుల నేం టరాచినపుడు
మా తండ్రి పురుషోత్తమ ధరాధినాథుడు
కాంచి కన్యలఁ జెఱను చినపుడు
మన వీరభద్రుండు తెనుఁగు పతాకంబు
తుత్తునియలు గాఁగఁ ద్రుంచినపుడు
మన తిరుమలరాయ మండలాధీశ్వరుం
డుదయాచముఁబట్టి యూపినపుడు

తే. గీ. నిట్టి యాంధ్రప్రతాప మేయేటఁగలిసె
నాంధ్రులిప్పుడు రాయల నాశ్రయించి
వేయుచున్నారు ఱంకెలు విఱ్ఱవీగి
యుత్కలబలంబుఁ జూపెదనొక్కసారి॥

జగ:—నాయనగారూ! నేను జెప్పితిని గాదా! రాయలవారి శౌర్యప్రతాపము లద్వితీయములని. మీరే స్వయముగాఁ బోయి యెదురుసన్నాహములు గావింతురుగాక.

వీర:—ఎదురుసన్నాహములు చేయుటకిది వివాహసమయము కాదు. మావంటి శూరులు పరాక్రమము జూపుటకే సమయము. నన్నా రాయలమీఁదికిఁ బంపుఁడు. చూపెదఁగాక నామగతనము. అందులో నాంధ్రులా నన్ను జయింపఁగలవారు? ఆరంభశూరత్వమేగాని యాంధ్రులకుఁ గార్యదీక్ష యెక్కడిది?

చ. కరికుంభాంతర రక్తపాన విచలత్కంఠీరవంబట్లు సం
గర రంగస్థలికేఁగి వేగము విపక్షక్షోణి భృచ్ఛీర్షముల్
నఱుకంజాలక శత్రుభీతహతులై నానాదిగంతంబులన్
బఱుగుల్వారరె! తెల్గువారలన దంభాచార శూరుల్ గదా

శా. శూరత్వంబున మాకుసాటి యెవరంచున్ మీసముల్ ద్రిప్పుచున్
బ్రారంభించెద రాంధ్రులన్నియును దర్పార్భాటపారీణులై
బీరంబుల్ ఘనమైకమత్యమనఁగాఁ బేరైన శూన్యంబు వ్య
ర్థారావంబులె గాని యీ ధ్రువుల సంభాచార శుంఠల్ గదా.

జగ:—చాలు చాలు! బావా నీ ప్రతాప మాడువారియెద్దఁ బ్రగ
ల్భములు గొట్టుటకే గాని యుద్ధరంగమునందుఁ జొరదు.

సీ. భీరులయ్యును గండుబిల్లులవలె మీస
లెగఁబెంచుటలుగాదు మగతనంబు
కడిమిలేకయును మేకలఁబోలె గడ్డముల్
దిగదువ్వుటలుగాదు మగతనంబు
తెగువలేకున్నను సొగసైన చేలముల్
బిగియించుటలుగాదు మగతనంబు
చేతఁగాకున్నను వాతనార్భాటముల్
సగిలించుటలుగాదు మగతనంబు

తే. గీ. కులసతుల మానధనములఁ దలచియైన
భరతవీరుల బౌరుషం బరసియైన
నని మొనను నిల్చుటయె మగతనముగాని
మగువతో బీరములు బల్క మగతనంబె.

వీర:—నా శౌర్య మెఱుఁగక యెంతమాటంటివి.

ఉ. ఏమనివచ్చె రాయలిట కెంతటి పౌరుషవంతుడైనఁ దా
నే మగవాఁడె? గెల్వఁగలఁడే రణసింహుని వీరసింహునిన్
దోమకు హస్తికిం గలుగు దూరము వానికి నాకు నయ్యెడున్
నా మహిమం బ్రజూపెద రణంబున రాయలు దల్లడిల్లఁగన్.

ప్ర॥ గ:—వీరసింహా! మన సేనాధ్యక్షునితో సర్వసైన్యములును రాయ
లమీఁదికిఁ బోవుటకు సిద్ధపరుపుమని చెప్పుము. మన మొక

పన్నుగడ చేసి యీ కృష్ణరాయలను బంధింతము. మన పాత్రులు
మనకుఁ గుడిభుజంబు వంటివారుగదా! మనము ముందు
ప్రక్కను, పాత్రులు వెనుక ప్రక్కను ముట్టడించితిమేని
రాయలు వంటయింటి కుందేలగును. వీరసింహా! ఎదిరిపక్షమున
సర్వసైన్యాధిపత్య మెవరు వహించిరో విచారించితివా?

వీర:—మామయ్యా! వేరే చెప్ప నేల! ఆ ముసలి బ్రాహ్మణుఁడు తిమ్మరుసుం
ధప్పళాలకు లోపములేదు. బ్రాహ్మణులు కులవృత్తి మాని
సేవకవృత్తి నవలంభించుట ధర్మమా!

ఉ. కుండపముల్ ధరించుకొని గొప్పమనీషులమంచు రాట్సభా
మండలిఁ జేరి పెద్దబహుమానములందఁగవచ్చు భూసురుల్
భండనమందు బ్రాహ్మణుల ప్రాభవమేటికి చండశత్రుదో
ర్దండవిఖండనక్రియకు రాజులు గావలెఁగాని భూవరా!

మ. అనయంబున్ నియమంబులో తపములో యజ్ఞాది కృత్యంబులో
వినుతామ్నాయ పవిత్ర వాచక ఫలాన్వేషంబొ భూదేవశా
సనధర్మంబగుఁగాని యొండుచితమే? స్వచ్ఛందమైనట్టి బ్రా
హ్మణవృత్తిన్ విడనాడి భూసురులు దాస్యంబూనుటల్ పాడియే.

ప్ర॥ గ:—వీరసింహా! శీఘ్రమే యుద్ధమున కరుగుదముగాక.

వీర:—అవును. అరుగుటయేగాదు. అరుల శిరంబులు నరుకుటయుఁ
గూడఁ జరుగవలసియున్నది.

ఆరవ రంగము—రాయల ప్రాసాద బహిరంగ ప్రదేశము

[రాత్రి తాతాచార్యులవారు పురాణము చెప్పుచుందురు
శ్రోతలు వినుచున్నారు]

తాతాచార్యులు:—

"సిరికిం జెప్పఁడు శంఖచక్రయుగముం జేదోయి సంధింపఁడే

పరివారంబును జీరఁ డభ్రగపతిం బన్నింపఁ డాకర్ణికాం
తరధమ్మిల్లముఁ జక్కనొత్తఁడు వివాదప్రోద్ధిత శ్రీకుచో
పరిచేలాంచలమైన వీడఁడు గజ ప్రాణావనోత్సాహియై.

ఆగజేంద్రుడు మొసలిచేతఁ బట్టువడి భగవంతునిఁ బ్రార్థింపఁగా నా శ్రీమన్నారాయణమూర్తి కేవలము భక్తాగ్రగణ్యుండగు గజేంద్రుని రక్షించుటకై బయలుదేరిన సమయాన భక్తపరాధీనుండగుటచేతఁ బ్రియురాలైన లక్ష్మీదేవితోనైనను జెప్పక తన సామగ్రి శంఖము చక్రమునైనఁ దీసికొనక గరుత్మంతునైన నధిరోహింపక హఠాత్తుగా భూమిమీఁదికి వ్రాలినాఁడఁట.

(రాగము దీయును)

[పైనుండి రాలవర్షముకురియును. తాతగారుపుస్తకముసర్దుకొనులోపల వినవచ్చినవారు—]

ఒకఁడు—ఓయీ! ఇదేమో దయ్యమండోయీ! రాళ్ళురువ్వుచున్నది.

తాతా:—ఆగండి. ఆగండి. భయముఁ లేదయ్యా!

(మరల రాలవర్షముకురియఁగా శ్రోతలు పారిపోవుదురు)

రామలింగడు—(పైనుండి తాతాచార్యులపై దుముకును) హుఁ.

తాతా:—(గద్గదస్వరముతో) దండము. దండముఁ.

తె॥ రా:—హుం. (ఎడమచేతిని క్రిందికివాల్చి కుడిచేతిని బైకెత్తి) నేనెవరనో యెఱుఁగుదువా?

తాతా:—(పుస్తకములట పాఱవైచి పాఱిపోవును)

తె॥ రా:—(వెంబడించి జుట్టుపట్టుకొని లాగుకొనివచ్చి) ఊఁ. ఎక్కడకు పోవుదువురా?

తాతా:—(మోఁకరించును)

తె॥ రా:—నాసంగతి తెలియునా? నీవు చంపించిన తెనాలిరామలింగాన్నిరా?

తాతా:—(నమస్కరించి) మహాప్రభూ! మహాపరాధము.

తె॥ రా:—రెండుచెంపలును వేసుకో. ఊఁ.

తాతా:—(చెంపలు వాయించుకొనుచు)

తె॥ రా:—గట్టిగ వినఁబడాలి.

తాతా:—(గట్టిగ వాయించుకొనును)

తె॥ రా:—ఏంతపని చేశావురా!

తాతా:—మహాప్రభూ! కాపాడవేఁడెద. ఎన్నఁడు నిట్టియపరాధముఁ జేయను.

తె॥ రా:—ఇప్పటికైనా బుద్ధివచ్చినదా!

తాతా:—స్వామీ! నీవిగ్రహము పెరుమాళ్ళవలెఁ బూజింతును.

తె॥ రా:—నీవు రేపుదయమే రాయలవారికడకరిగి నాసంగతి విన్నవించి నాకుఁ బ్రవేశము కలిగింపనియెడల హుం.

తాతా:—తప్పక చేసెద. చంపకుమోయి రామలింగా!

తె॥ రా:—నేను మరల భూలోకములోనవతారమెత్తి రాయలయాస్థానమునకు వస్తాను.

తాతా:—అంతకంటెనున్నదా? తప్పక నీయాజ్ఞ నెఱవేర్చెదను.

తె॥ రా:—జాగ్రత్త. పో. (తాతాచార్యులు పాఱిపోవును)

(తెరపడును)

ఏడవ రంగము

కృష్ణదేవరాయలు [ప్రవేశించి]

ఎలకో సైన్యంబులిచట పురోగమనంబుమాని స్తంభీకృతంబులగుచున్నవి. యోధవీరులందరు నివ్వెరపడుచున్నారు. వీరి

యలజడులు చూడ నేదియో యుపద్రవము రానై యున్నది. రామలింగప్ప నాయకుఁ డేలకో యిటు పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నాఁడు.

రామలింగప్పనాయకుఁడు:—[ప్రవేశించి తలవంచుకొని యేడ్వసాగెను]

కృష్ణ:—రామలింగప్పా! ఏలనీవిట్లు విలపించుచున్నావు. భీకరశత్రు వీరదుర్గమంబగు నుదయగిరి దుర్గము నధిరోహించు నపుడైనను నీవు విచారమెఱుఁగవు. భయమెఱుఁగవు. చండప్రచండ మార్తాండోపమ శత్రుదోర్దండ మండితంబైన కొండవీడు దుర్గంబును ముట్టడించినపుడైనను నీవు జంకియెఱుఁగవు విజయవాడ యుద్ధంబున కృష్ణవేణీ మహానదిను త్తరించి మనసైన్యంబులన్నియు నుత్తరతటంబున విడియించునపుడైనను నీవధైర్యమెఱుంగవు. ఏలయిట్లు బాష్పంబులు విడిచెదవు?

రామ:—దేవరవారి కేమని విన్నవింతును. సర్వసైన్యాధిపతి తిమ్మరుసయ్యవా రేలినవారితో శత్రుమధ్యంబునకుఁ బోవలదనియుఁ మనసైన్యంబులను ముందునకుఁ గొంపోవలదనియుఁ బట్టుపట్టినప్పటికి నేలినవారు విజయోత్సాహంబునఁగటకపురివరకును సైన్యంబులను రప్పించుటవలన వంటింటి కుందేళ్ళమైతిమి. మనకు ముందు ప్రక్కను గజపతియును, వెనుక ప్రక్కను బదునార్గురు పాత్రులును, మనలను వలగొని యున్నారు. అందులో భీకరపాత్రుఁ డేలినవారి పటకుటీరము ప్రవేశించి దేవరవారి శిరంబును—ఏమని విన్నవింతును—బల్లెముపై నూరేగింతునని శపథంబుగొనియున్నాఁడఁట. దేవరవారిని బ్రాణంబులు గాచుకొమ్మని స్థానాపతి కమల నాభయ్య జాబులిఖించి యిదే పంపియున్నాఁడు. (జాబును చేతికి నందించును)

కృష్ణ:—(జాబును చదువుకొని) ఛీ! యెంతపని. ఆంధ్రదేశంబును,

సైన్యంబులను శత్రువుల కొప్పగించి పిఱికిపందవలె యుద్ధరంగంబునుండి రాయ లెట్లు పారిపోఁగలఁడు?

చం. జలజహితుండు పశ్చిమదిశన్ బ్రభవింపఁగవచ్చుఁగాక తా
రలు దివినుండి తాళ్ళవలె వ్రాలఁగ వచ్చునుగాక భూమిపై
జ్వలనుఁడు వేడిమిన్ విడిచి శైత్యమునందఁగ వచ్చుఁగాక రా
యలు రణరంగమందున భయంపడి పోవఁగలాఁడె యెన్నఁడున్

చం. తొలఁగుదునే రణస్థలిని దోర్బలమున్ బ్రకటింతుఁగాని నన్
వలగొనవచ్చుఁగాక రిపువర్గము లాయభిమన్యునట్టు లాం
ధ్రుల యశమెల్ల దేశములమ్రోగి దిగంతములందుఁ బర్వ, శ
త్రులఁ దునుమాడెదన్ విజయదుందుభిమ్రోయ రణాంతరంబునన్

తే. గీ. ఆంధ్రుడని పిల్చినంతనే యంకురించు
నాత్మగౌరవ శౌర్యసాహసము లెపుడు
పిరికిపందలవలెఁ బోర వెనుకదీసి
యాంధ్రు లపయశం బొందఁ నేఁ నరుగఁగలనె.

సీ. ఆంధ్రమహీజాని యాశాతకర్ణి
మున్నరి తండములను జెండాడునాఁడు
నాంధ్రమహారాజ్ఞియైన రుద్రమదేవి
యొరుగంటి బురుజెక్కి యేమునాఁడు
నాంధ్రమహావీరుఁడౌ బాలచంద్రుండు
తెలుఁగు మగంటిమిం దెలుపునాఁడు
ఆంధ్ర మహీసురుండౌ ఖడ్గతిక్కన
చెలరేగి యరుల భంజించునాఁడు

తే. గీ. నాంధ్రశౌర్య ప్రతాపోదయంబుఁజూచి
హర్షమెంతెంత బొందెనో యాంధ్రమాత

ఆ ధ్రుల్లిప్పుడు పందలై యాజిఁ దోలఁగ
నపయశంబునఁ గుందదే యాంధ్రమాత.

ఉ. మోసముచేసి యా కపిలభూపతి యాంధ్రులఁ గెల్చెఁ దొల్లి యా
రోసముచే ననుక్షణము రోజుచునున్నది యాంధ్రమాత యా
చేసిన దారుణంబునకు శిక్షయొనర్పక యున్నఁ దల్లికా
రోసముతీఱునే ప్రళయరుద్రుఁడువోలె వధింతు శత్రులన్.

(ఖడ్గముతీసికొని యుద్ధభూమిలోనికిఁ బయగెత్తును)

తిమ్మ:—(ఎదురుగా వచ్చి) రాయలవారేల యిట్లేకతంబున వెడలుచున్నారు.

కృష్ణ:—(తనలో) నే నేమొగముపెట్టుకొని యీ మహాత్ముని దర్శింపఁగలను (సమీపించి) అప్పాజీ!

తే. గీ. వగచియెఱుఁగ శాత్రవకోటి పగలకైన
వగచియెఱుఁగ నన్ను వధించు వధకునైన
వగచియెఱుఁగ మహోపద్రవములనైన
వగచుచున్నాఁడ నాంధ్రులవంతకిపుడు.

ఉ. రాయలు మంత్రివాక్యము నిరాకరణంబొనరించి దారుణా
పాయముదెచ్చి యమ్మడవి పాలొనరించెనటంచు నయ్యయ్యో! మొ
ఱ్ఱోయని యాంధ్రులాపదలఁ గ్రుంగఁగ రాజ్యము సేయజాలఁ దం
డ్రీ! యిదె చేకొనుండిపుడె యీరలొసంగిన యీ కిరీటమున్॥

(మోకరించి కిరీటమును దియఁబోవును)

తిమ్మ:—(వారించి) మహారాజా! రాజ్యభారమును వహింపఁ దమవంటి మహారాజులకే తగునుగాని యితరులెట్లువలంతురు? నేనొక యుపదేశమును జేయవలసియున్నది. మన్నింపవేఁడెద.

ఉ. నీ జనకుండు పోవుతరి నీవెలబ్రాయపుఁ గుఱ్ఱవాఁడవ
వ్యాజపుఁ బ్రేమఁ బెంచితిని భ్రాతవధింపఁడలంచు నిన్నుఁ దం

డ్రీ! జనియించి తాంధ్రపరివృద్ధికి శాస్త్రములెల్ల నేర్చితి
వాజిని రాజుముందుఁ జన న్యాయమె చెప్పుము రాజపుంగవా.

ఉ. తేనివధింపఁ జూచెడి నరిప్రకరంబులు సర్వభంగులన్
మేనిశిరంబువోలెఁ బుడమిన్ నరపాలునిఁ బట్టుకొన్న స్వా
ధీనముగాదె సర్వమును ధీరుఁడవయ్యును ముందుదూఁకఁగాఁ
బూనుట న్యాయమా నె? రిపుపుంగవుఁ గూల్చెదు సేనలుండఁగాన్.

కడచినదానికి వగవనేల? ఈ యుపద్రవమునుండి యెట్లు తప్పించుకొనఁగలమా యని యోజించుచున్నాఁడను.

కృష్ణ:—(జాబును తిమ్మరుసు చేతికిచ్చి) అప్పాజీ! నేనీ జన్మంబున మీ ఋణముఁ దీర్చుకొనఁగలనా? మా యన్న నన్ను వధింపఁబూనినపుడు నా ప్రాణంబులు రక్షించిన పితృసమానులు మీరుగారా? నా కృతజ్ఞతాసూచకంబుగ మీకు సాష్టాంగనమస్కారంబులుచేసి యాంధ్రదేశంబునకై నా ప్రాణంబు లర్పింతునుగాక.

ఉ. రాయలఁబోలు నద్భుత పరాక్రమశాలియు ధర్మశీలుఁ డెం
దేయుగమందునైనఁ గలఁడే యని లోకులు మెచ్చ నాంధ్రులో
హా! యనినన్ స్మరించి ముదమొందఁగ శాత్రవకోటికయ్యయ్యో!
మొఱ్ఱో! యని సాగిలం బ్రళయరుద్రుఁడువోలె రణంబుచేసెదన్.

తిమ్మ:—(వారించి) దేవరవారు శౌర్యమును జూపుటకిది సమయము గాదు. ప్రత్యక్షయుద్ధమునఁగాక సాధనాంతరమున శత్రువులను వశపరచుకొనవలసినట్లున్నది. సామ, దాన, దండోపాయంబు లుపకరింపవు. భేదమే యుపాయము. గజపతికిని బాత్రులకు నంతఃకలహములు కలవని వినియున్నాను.

కృష్ణ:—బృహస్పతివంటి బుద్ధిసామర్థ్యముగల మీకు నేను జెప్పవలసినదేమున్నది. రాజ్యము లాపినను, మాపినను బ్రాహ్మణులేగదా!

సీ. చండమహాసేను చండిమ మానాడి
వత్సరాజును బ్రోచి వరలె నెవఁడు?
నందసామ్రాజ్యంబు డిందపరచి చంద్ర
గుప్తు సకయ్యాది గూర్చె నెవఁడు?
ఢిల్లీసు బంధించి యల్లప్రతాపుని
నోరుగంటిగద్దెపై నుంచె నెవఁడు?
హరిహరదేవ బుక్కాధీశ్వరులఁ బ్రోచి
విద్యానగరము స్థాపించె నెవఁడు?

తే. గీ. బ్రాహ్మణులెగాని యన్యు లీ వసుధయందు
శక్తిమంతులె రాజ్యరక్షణము సేయ
వచ్చె సామ్రాజ్యరక్షణావసరమిపుడు
ప్రతిభ వెలయంగఁ బ్రోవు మప్పాజి! మీఁకు.

తిమ్మ:—మేధాజనని నా కొక యుపాయము నుదయింపఁ జేయుచున్నది.

కృష్ణ:—యెట్టియుపాయము చేసైనను యీ యపాయము నుండి గాచెడి సాయము మీయదే.

తిమ్మ:—మనము శత్రులతో సంధిచేసికొన్నట్లు కానుక పెట్టెలను బంపి గజపతికి నమ్మిక పుట్టించి కార్యసానుకూల మొనరించెదను గాక. నా దొక విన్నపము. దేవరవారు నేఁడు నాపటకుటీరము ననే వసించి యీ మేధాజనని ప్రసాదంబు గైకొందురుగాక.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు

ద్వితీయాంకము—మొదటి రంగము

[ప్రతాపరుద్ర గజపతియు వీరసింహుఁడును బ్రవేశింతురు]

గజ:—వీరసింహా! ఏలకో శత్రులు చేయఁదగినంత సాయము మనకుఁ జేసియుండలేదు.

వీర:—మామా! స్వాతంత్ర్యాభిలాషచేత వారు సాయము చేయుటకు వెనుదీయుదురేమో!

గజ:—వీరసింహా! అటు చూడుము. మన భటు లెవ్వరినో లాగుకొని వచ్చుచున్నారు.

[భటులు పెట్టెలు మోసికొనివచ్చు సేవకులతోఁ బ్రవేశింతురు]

వీర:—ఎవరయ్యా! మీరు?

సేవ:—మా జోలి మీ కెందుకయ్యా!

వీర:—ఆ పెట్టెలేమిటి?

సేవ:—మా రాజుగారంపుచున్నారు.

వీర:—ఎవరికి?

సేవ:—మీరు గజపతివైపువారా? కానిచోఁ జెప్పెదము.

వీర:—మామా! ఇది యనుమానాస్పదముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఆ పెట్టెలోనిదేమి?

సేవ:—నీ కెందుకయ్యా మా జోలి?

వీర:—మీరీ పెట్టెలఁ దెరచెదరా? మమ్ములఁ దెలుపమనెదరా?

సేవ:—మమ్ముఁగాని మా పెట్టెలనుగాని ముట్టఁగూడదయ్యా!

వీర:—మీ వైఖరిఁ జూడఁగ మీ రేదో మాయవేషముతోఁ బోవుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. (మీఁదఁబడి పెట్టెలను లాగుకొనఁబోవును)

సేవ:—ఒరే! మా పెట్టెలజోలి నీ కేల?

(ఉత్తరములను దాచుకొందురు)

వీర:—ఆ దాచుచున్న దేమి?

సేవ:—ఏమియు లేవయ్యా! మిఠాయిపొట్లములు.

వీర:—(పట్టుకొని గుడ్డలు విప్పఁబోవును)

సేవ:—మా యుత్తరములు తీసితివా నిన్నుత్తరించివేయుదుము

వీర:—(పోరాడి యుత్తరములు లాగుకొనును)

సేవ:—(ఆ సమయమునఁ బెట్టెలను బారవైచి పరుగెత్తుకొని పోవుదురు)

వీర:—(బెదరి) మామయ్యో! కొంప మునిఁగినది.

గజ:—ఏమిరా యది?

వీర:—శత్రుభటులు కపటవేషములతోఁ బెట్టెలను మోసికొనిపోవుచున్నారు. ఈ యుత్తరము వారినుండి బలాత్కారముగ లాగుకొని వచ్చితిని.

గజ:—ఏదా యుత్తరము? చదువుము.

వీర:—మామా! వింటివా? ఈ యుత్తరములోని సంగతులు.

"శ్రీకృష్ణదేవరాయలు సామంతరాజులైన 16 గురు పాత్రులకు వ్రాయునది యేమనఁగా:—

లోఁగడ మీతో సంధిచేసికొన్న ప్రకారము మీ పదునాల్గురు పాత్రులకు మాత్రము రాజకీయాభరణములతో 16 పెట్టెలను బంపుచున్నాము. ఈ కానుకలు స్వీకరించి మీరు మాతో వాగ్దానముచేసినట్లు నేటి సాయంకాలములోఁగా గజపతిని జీవగ్రాహిగాఁ బట్టుకొని మా కొప్పఁజెప్పవలసినది.

ఇట్లు మీ మిత్రుఁడు
శ్రీకృష్ణదేవరాయ సార్వభౌముఁడు"

గజ:—ఏమి యీ విపరీతము. పెట్టెలలో నేమున్నదో చూడుము.

వీర:—మామా! ఇవి తప్పక కృష్ణదేవరాయల యాభరణములే!

గజ:—ఎంతపనిచేసినారు పాత్రులు? వా రిట్లు మోసగింతురని కలలోనైన ననుకొనియుండలేదు. ఇఁకఁ జేయున దేమున్నది.

వీర:—(గద్గదస్వరముతో) మామా! బ్రతికియున్న బలుసాకైనఁ దిన వచ్చును. ఒక నిమిషమైన నిక్కడ నుండరాదు. నిన్ను సజీవులుగా రాయల కొప్పగింతురఁట.

గజ:—ద్వంద్వయుద్ధమునకు వార్తనంపెదను; ఈ మాయోపాయంబు లేల?

వీర:—మామా! ఎంతపిచ్చివాఁడవు? మొదటినుండియు మాయలలోఁ బుట్టి మాయలలో జీవించు కృష్ణరాయలా నీకు ద్వంద్వయుద్ధ మిచ్చువాఁడు? (తెరలోనికిఁ జూచి) యేదో యలజడయగుచున్నది.

గజ:—వీరసింహా! శీఘ్రమే పోయి చూడుము.

వీర:—(పోయి చూచి తిరిగి వచ్చును) ఎంత ఘోరము! రాయల పతాకమును పాత్రుల పతాకమును గలసి మనమీఁదికి వచ్చుచున్నవి. భేరివాద్యము లాకాశమును బ్రద్దలుగొట్టుచున్నవి. గుండె లెగిరిపోవుచున్నవి. నే నొక నిమిషమైనను దాళఁజాలను. (తెరలోఁ జప్పుడు విని)

శా. శుండాదండవిఖండితాహితశిరస్తోమాహవోద్దండ వే
దండంబున్ క్షితిమండలోద్దళనపిస్త్రాశ్వకాండంబు, మా
ర్తాండస్యందనరోధనక్షమభటోద్దామంబునౌ కృష్ణరాట్
చండోద్దండచమూ ప్రకాండముగనన్ స్వాంతంబు భీతిల్లెడున్.

ఉ. మేను చెమర్చుచున్నయది మిక్కిలి కంపమునొందె నంఘ్రులున్
మానసముల్లలాడెడిని నాలుకపై తడియారె దిక్కులుం

గానఁగరావు కన్నులకు గాఢభయంబు జనించుచున్న ది
ట్లేనడువంగఁజాలనీక శత్రుచమూనిచయంబు డీకొనన్.

గజ:—ఇప్పుడు మన మేమిచేయునది?

వీర:—మన యాదువారి నందరను వింధ్యపర్వతములకుఁ బంపియుంటి మిగదా! మనము గూడ యచటికే పోయి ప్రస్తుత మీ యాపదనుండి తప్పించుకొందము.

(తెరలో)

[గజపతి యెచ్చట]

(గజపతియు, వీరసింహుడును పరుగెత్తి పోవుదురు)

రెండవ రంగము

[కృష్ణదేవరాయలు, తిమ్మరుసు, రామలింగఁడు, బ్రాహ్మణ వేషములతోఁ బనసలు చదువుచుఁ బ్రవేశింతురు]

కృష్ణ:—అప్పాజీ! నేను గూడ బ్రాహ్మణుఁడ నైతినిగదా! నా బ్రాహ్మణవేష మెట్లున్నది?

రామ:—మహారాజులు గూడ బ్రాహ్మణార్థములకుఁ బాలుపడినచో మా గతి యేమికావలయును?

తిమ్మ:—రామలింగా! ఎగతాళిచేయుట కిది సమయముగాదు.

రామ:—ఉదయగిరిలో గోడలుదూఁకుట నేర్చుకొన్నాము. ఇప్పుడు పిల్లలను జూచుట నేర్చుకొనుచున్నాము.

తిమ్మ:—రామలింగా బిగ్గరగా మాటలాడవలదు. ఇదే గజపతిగుహను సమీపించుచున్నాము. మన సైనికులందరు నాటివిక వేషములతో మనలను గాంచుచున్నారు. ఏదియైన నుపద్రవము తటస్థంబగుచో శంఖానాదము వినఁబడును. గమనించి చూడుము.

మూఁడవ రంగము

[ప్రతాపరుద్రగజపతి శిలావేదికపైఁ గూర్చుండియుండును]

గజ:—ఈశ్వరాజ్ఞ తప్పింప నెవరితరము? ఇరుదెసలను మహారాజులు నన్ను సేవింప నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ నుత్కలసామ్రాజ్యము నేలిన నేను బగలకంటఁబడకుండఁగ గాజులు దొడిగించుకొన్న యాఁడుదానిఁబోలె నొక కొండగుహలో దాఁగి యుండవలసివచ్చెఁగదా! దైవమా! బ్రతికిచెడినవారికంటెఁ జెడి బ్రతికినవారే మేలు. ముందుభాగ్యమును దరువాత లేమియు ననుభవించుట యెంతకష్టము.

సీ. ఉదయభానుఁడుబోలె నుర్వి నేలిన నేను
బర్వతంబుల దాఁగవలసివచ్చె
షడ్రసోపేత భోజనము నొల్లని నేను
వనమూలములఁ దినవలసివచ్చెఁ
బూలపాన్పుల నిద్రఁబోవఁజాలని నేను
శిలలపై శయనింప వలసివచ్చెఁ
జీనాంబరంబులనైన నొల్లని నేను
వల్కలంబులఁ గట్టవలసివచ్చె

తే. గీ. ఇరుదెసలయందు సామంత నృపులుగొలువ
వందిమాగధులు సదా స్తవంబుసేయ
నడుగుల మడుగులొత్తఁగ నడువనేర్చి
యెట్లు జీవింపఁగల్గుదు నీవనమున.

బాగుగా నాలోచించినచో నీవనవాసముగూడ నా మేలు కొఱకే గదా యని తోఁచుచున్నది. భటులును, సామంతరాజులును నిత్యమును స్తోత్రపాఠములు చేయుటవలన విఱ్ఱవీఁగుచుండెడి వాఁడను. మాయోపాయంబులు రాజకీయ వ్యాపారములం దెల్లెడలను గప్పట్టుచుండును.

సీ. రాజకీయోద్యోగ రచనముచే గర్వించి
మొదలుగానక త్రుళ్ళిపడెడువారుఁ
బొరుగింటి సిరిఁజూచి భరియింపఁజాలక
తప్పుడు సాక్ష్యముల్ జెప్పువారుఁ
జెలికాండ్ర స్నేహంబుఁ జెరుపంగఁదలపెట్టి
వారిపై నిందలు బలుకువారు
నభిమానములచేత నర్థవాంఛలచేత
న్యాయమార్గముఁ దప్పి నడచువారు
తే. గీ. నీర్ష్యచే నితరులను గర్హించువారు
స్వార్థపరులయి హత్యలు సలుపువారుఁ
గానరారీగుహాలలోనఁ గలలనైనఁ
బావనంబీ గుహాంతర జీవనంబు.

అకటా! ఎట్టి వట్టి వేదాంతములతోఁ గాలము గడుపుచున్న వాఁడను. నారాజ్యమేమయ్యెనో! నాప్రజలేమైరోగదా!

[సేవకుఁడు ప్రవేశించి]

మహారాజా! ఎవరో పండితులువచ్చి గుహావాకిటనిలిచియున్నారు.

గజ:—ఇట్టియవస్థలో నేను వారినేమి సత్కరింపఁగలను? అయినను విద్వాంసులు పూజనీయులుగదా? లోనికిఁ బ్రవేశపెట్టుము. అయ్యో! ఎట్టిదురవస్థ! విద్వాంసులను సత్కరించెడి పుణ్యమైనను నాకు దక్కినదిగాదు.

[బ్రాహ్మణులు ప్రవేశింతురు] పనసలు.

గజ:—(నమస్కరించును)

గురు:—ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధిరస్తు! మీరూపరేఖావిలాసములనుజూడ మహానుభావులుగఁదోఁచుచున్నారు. మేముజ్యోతిషశాస్త్రప్రవీణులము. కాశీనగరమునుండి యీమార్గమునఁ

బోవుచు నిచ్చట నెవరో కాపురమున్నారనివిని దర్శింప వచ్చినారము

గజ:—విప్రోత్తమా! కొండొకకారణంబున సంపదలను బాసి యిట నుంటిని. మాకెప్పటికి మంచికళ వచ్చునో సెలవిండు.

గురు:—(రామలింగనిఁజూపి) ఈమాశిష్యుఁడు జాతకభాగమునందు నేర్పరి. (రాయలనుఁజూపి) ఈతఁడు సాముద్రికమునం దద్వితీయుఁడు. నేను విశేషించి ప్రశ్నభాగమును జెప్పుచుందును. తమ రేదైనఁ బుష్పమును బేర్కొనుఁడు.

ప్ర॥ గ:—సంపెంగ.

గురు:—ఒకఫలము?

ప్ర॥ గ:—మామిడిపండు.

గురు:—ఒకఅంకె?

ప్ర॥ గ:—9.

గురు:—(వ్రేళ్ళులెక్కించి) అయ్యా! మీరచిరకాలములోనే తొల్లింటి సంపదలను బొందఁగలరు. ఈసమయము శుభసూచకముగఁ గన్పట్టుచున్నది. తమ జాతకపత్రిక నిప్పింపుఁడు. ఈమా శిష్యుఁడు నిమిషఫలమునుగూడఁ జెప్పఁగలఁడు.

ప్ర॥ గ:—పండితోత్తమా! మాజాతకము లిచట లేవు.

గురు:—జాతకములేనిచోఁబోనిండు. (రాయలవైపుచూచి) వత్సా! యీమహాశయుని చేతినిజూచి ఫలమును జెప్పుము.

కృష్ణ:—(గజపతిచేతిని పరిశీలించి) మహాయోగలక్షణము లిందుఁ గన్పట్టుచున్నవి. కొలఁదిదినములలోనే మీకు మహదైశ్వర్య మబ్బఁగలదు. ఇద్దరు కుమారులు, యిద్దరు కుమార్తెలును గన్పట్టుచున్నారు. (పరిశీలించి) ఒకపుత్రిక చక్రవర్తిని యయ్యెడు లక్షణములు గన్పట్టుచున్నవి.

గురు:—మీబిడ్డలజాతకములైన నిచ్చట నున్నయెడల నిప్పింపుఁడు

గజ:—జాతకములిట లేవుగాని మా రెండవకొమార్తె యిచటనున్నది ఆమె హస్తంబుఁ దిలకించి ఫలంబులఁ జెప్పుఁడు

[తెరలోనికిఁ జూచి]

అమ్మాయీ! ఒకసారి యిటు రమ్ము.

జగన్మోహిని:—[ప్రవేశించి బ్రాహ్మణులకు నమస్కరించును]

గురు:—శీఘ్రమే శుభశోభనపరంపరాప్రాప్తిరస్తు!

కృష్ణ:—(జగన్మోహినిని జూచి)

తే. గీ. భామ నిన్నంటియున్నది భాగ్యరేఖ
రమణి నినుఁ జేరుచున్నది రాజ్యలక్ష్మి
మగువ నిన్నాశ్రయించెను మన్మథుండు
అతివ నీకు వేకల్యాణమగునుగాక.

గురు:—(రాయలవైపు జూచి) వత్సా! ఈమె పాణిగ్రహణంబు గావించి ఫలంబులఁ గనుము.

కృష్ణ:—(లేచి) భద్రహస్తమును గ్రహించును.

గురు:—(లేవఁబోవును)

కృష్ణ:—గురువరేణ్యా! తమరు లేవనక్కరలేదు. నేనే చూచి చెప్పెదను.

గురు:—(రామలింగనిఁ జూచి) వత్సా! ఈమహాశయుని జన్మనక్షత్రమును బట్టి గోచారఫలమును నిరూపింపుము

రామ:—చిత్తము. (గజపతిచేయి పట్టుకొనును)

కృష్ణ:—(తనలో) ఆహా! ఈమోహనాంగి సౌందర్యమేమని వర్ణింతును. ఈమెచేయి తగిలినతోడనే నాశరీరమంతయు గగుర్పాటు చెందుచున్నది. ఇట్టి సర్వాంగసుందరి త్రిభువనంబుల నెందైనఁ గానవచ్చునే.

ఉ. ఈ నవయౌవనోల్లసిత హేమశరీరమనోజ్ఞకాంతియున్
మేని మనోహరాకృతియు మేచకవర్ణ మనోజ్ఞ వేణియున్
గానఁగవచ్చునే త్రిభువనంబులయందలి పూవుబోణులం
దీ నలినాక్షిఁ గూడి సుఖియింపఁగ నెవ్వఁడు పూజచేసెనో.

గురు:—వత్సా! ఏమి యోజించుచున్నావు?

కృష్ణ:—రేఖావిలాసములను జూచుచున్నాను.

జగ:—(తనలో) ఈ నా పాణిగ్రహణంబు సేసిన శిష్యుని రూపరేఖావిలాసము లద్భుతంబులుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఇట్టి నవయౌవన సౌందర్యమెందును గానరాదు. ఈతని వైఖరినిజూడ బ్రాహ్మణుఁడని తోఁపదు. (పరికించి) చక్రవర్తిలక్షణము లీతనియందుఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈతఁ డెవరైయుండనోపు?

ఉ. చారు శరీరకాంతియును శత్రుభయంకరచండగండపెం
డేరము, మూడులోకముల డీకొనఁజాలిన సాహసంబు, శృం
గారమయోరువక్షమును గాంచఁగ నీతఁడు విప్రుఁ డెట్లగున్
ఈ రమణీయమూర్తి జగమేలెడు క్షత్రియ చక్రవర్తియే.

రామ:—శని వక్రించినాఁడు. గురుఁడు పదునొకండవ రాశికి వచ్చుచున్నాఁడు.

గజ:—చిత్తము.

కృష్ణ:—గురువరేణ్యా! భవ్యరాశి. ఇది కేవలము సప్తమిలేని షష్ఠి.

జగ:—ఆహా! వీరు సామాన్యులు కారు. సప్తమిలేని షష్ఠియన్న రాసులను బట్టి చూడఁగా (మేషము, వృషభము, మిథునము, కర్కటకము, సింహము, కన్య, తుల) తులలేని కన్య, యని కాఁబోలు. వీ రెవరైయుందురు!

కృష్ణ:—నదుమైదు.

జగ:—నా నడుమును సింహమనుచున్నారు. ఈ మాటలు చమత్కారముగా నున్నవి.

కృష్ణ:—దృష్టిపథము ద్వాదశము.

జగ:—నా కన్నులను మీనరాశికిఁ బోల్చుచున్నారు.

గురు:—ఔను, మూఁడును జేరును. నాకుఁ బదునొకండువలెఁ గన్పట్టుచున్నవి.

జగ:—(సిగ్గు నభినయించి) నాకు శుభంబగుననుచున్నారు. కుంభరాశి తనకుఁ బ్రాప్తించునట్లు చెప్పుటవలన నీతండు బ్రాహ్మణుండై యుండనోపు. ఈ శిష్యుఁడు తప్పక క్షత్రియుఁడే. నేను గటకపురిలో నున్నప్పుడు విన్న పాటలో రాయలవారి యెడమపాదమున వనజాకారపుఁ బుట్టుమచ్చ కలదని వర్ణింపఁబడినది. అల్లదే యీ శిష్యుని వామపాదమున నక్షత్రమువలె మెరయుచున్నది. నేనపుడు విన్నదానికి నిపుడు కన్నదానికిని సరిపోయినది. నా పాణిగ్రహణంబు చేసిన యీ యువకుఁడు తప్పక నా ప్రాణవల్లభుండే! ఇది కలయా! నిజమా!!

ప్ర॥ గ:—అమ్మా! ఈ మహాత్ములను సత్కరించుటకుఁ దాంబూలములను దీసికొనిరమ్ము.

జగ:—(తనలో) నా కిచటినుండి పోవుటకుఁ గాళ్ళు రాకున్నవి. సరళా! నీవు తాంబూలము లందుకొనుము.

ప్ర॥ గ:—అమ్మా! నీవే తీసికొనిరారాదా?

జగ:—(వెడలును)

కృష్ణ:—ఈ సరోజనేత్రి మెఱపుఁదీగవలె నా కండ్లకు మిరుమిట్లుగొల్పి తన యౌవన లావణ్యాదుల వలన నన్ను బానిసనుగాఁ జేసి లోనికిఁ బోవుచున్నది.

తే గీ. కారుత్రాచును గనుకట్టు కట్టినట్లు
భంజితాఖిల రణవీరవరుని నన్ను

వాలుచూపుల బంధించి కూలనేసి
పోవుచున్నది యిప్పుడీ మోహనాంగి.

చం. గెలిచితి నెల్లదేశములఁ గీటడగించితి సాటిలేని దో
ర్బలమదగర్వితాంధపరిపంధుల నేని నసాధ్యమైన య
గ్గలికపుఁ గోటలైనఁ జటికం బడద్రోసితిఁగాని సుంతయున్
గెలువఁగజాల నీపడఁతి నెయ్యపుఁజూర్చెడు వాలుచూపులన్

వీరసింహుఁడు:—[ప్రవేశించి] మామయ్యా! ఏమని చెప్పుదును. ఈ దినమున మన గుహచుట్టు నెనరో యాటవికులు తమ దేవతలకు సంబరము చేయుచున్నారు. వారి చప్పుళ్లకు బెదరి యొక పెద్దపులి మన వంటగుహలోఁ జేరినది. అత్తయ్య యెవరినైన మగవాండ్రను బిలువుమని నన్నుఁ బంపినది.

ప్ర॥ గ:—నీవు మగవాఁడవు గావా వీరసింహా!

వీర:—నాకుఁ బెద్దపులియంటే మాత్రము భయము మామయ్యా!

ప్ర॥ గ:—వీరసింహా! ఇదే వచ్చుచున్నాను. నా పెద్దకత్తిని దీసికొని రమ్ము. (వెడలును)

[భద్ర తాంబూలములతోఁ బ్రవేశించును]

తిమ్మ:—మేము కూడ వచ్చి యా పెద్దపులిని మా మంత్రబలము వలన బంధించెదము. (వెడలును)

రామ:—అంగవస్త్రము దాని మెడకాయకుఁ దగిలించినచో నది కదలఁగలదా? మెదలఁగలదా?

కృష్ణ:—నన్నొంటరిగా విడచిపోవుచున్నారా?

రామ:—ఒంటరిగాఁగాదు. జంటతో విడిచిపోవుచున్నాము. (వెడలును)

భద్ర:—మహాశయా! తమకుఁ దాంబూలము లీయుమని నాన్నగారు సెలవిచ్చియున్నారు. అందుకొని యనుగ్రహింపుఁడు.

కృష్ణ:—రమణీమణీ! ఇదివరకే యందుకొనియున్నాము. నీ మృదు హస్తపల్లవగ్రహణంబువలన మాకుఁ దమలపాకు లిదివరకే ముట్టినవి. పూగీఫలములును ముక్తాచూర్ణమును బునస్సంధాన కాలమునందే.

భద్ర:—సరసవైదుష్యనిధులైన మీకు నేను బ్రత్యుత్తరముఁ జెప్పఁ గలనా? ఒక సందియము నా డెందమును గొందల పఱచుచున్నది.

కృష్ణ:—ఏమది?

భద్ర:—చంద్రునకును సూర్యునకును మైత్రి యెట్లొనగూడును?

కృష్ణ:—సంధికాలమునందు.

భద్ర:—అది యెట్లు సంభవమగును?

కృష్ణ:—సుందరి ముఖంబున సూర్యచంద్రులకు మైత్రి సంభవమగును. సుందరి ముఖమును—చంద్రబింబముతోడను, సూర్యుని భార్యయైన కమలముతోను బోల్చుదురు.

భద్ర:—చంద్రుఁడు మిత్రరాశిలో నెప్పుడు ప్రవేశించును?

కృష్ణ:—చంద్రుఁడా! ప్రస్తుతము కన్యను జూచుచున్నాఁడు. మిథున కాలమునందుఁ గన్యతోఁ గలియును. (చేరఁబోవును)

భద్ర:—(సిగ్గుతో) మీరు బ్రాహ్మణులుగదా!

కృష్ణ:—పాణిగ్రహణ మిదివరకే యయ్యెనుగదా! పునస్సంధానము కొఱకే నిరీక్షించుచున్నాను. (కౌగలించుకొనును) ప్రేయసీ!

ఉ. అడిమూసల్ గొని ఘోరయుద్ధముల ధైర్యంబూని పోరాడుటల్
నడువన్ రాని మహోగ్ర కాననములన్ సైన్యంబులన్ నిల్పుటల్
నుడువన్ రాని మహావిపజ్జలధికల్లోలంబులన్ దాటుటల్
కడునాయాసము లోర్వఁజాలుటలు నీకైగాదె ప్రాణేశ్వరీ!

[తెరలో ఘంటానాదము వినఁబడును]

ప్రేయసీ! ఇది ప్రమాదసమయము. తిరిగి కలియుదము.

భద్ర:—మీ కా భయ మక్కరలేదు. ఈ పెరటిత్రోవను బోయిన యెడల నొక కొండగుహ కనఁబడును. అచ్చటఁ గొంచెము విశ్రమించి క్షేమముగా నింటికిఁ బోవచ్చును.

కృష్ణ:—(వెడలును)

భద్ర:—ఇది కలయా? నిజమా! నాకుఁ బాణిగ్రహణంబయ్యెనా?

సరళ:—[ప్రవేశించి] పాణిగ్రహణం బొకటియేనా? పునస్సంధానము గూడ నయ్యెనేమో!

భద్ర:—నాన్నగారిచటికి వచ్చుచున్నారు గాఁబోలు. మన మీ యుద్యానవనంబున దాఁగుదము.

(వెడలుదురు)

మూఁడవరంగము

[ప్రవేశము మంథర]

మంథర:—ఏమి యీ పందిళ్లు! ఏమి యీ తోరణాలు! ఎప్పుడైనా యీలాంటి యిచిత్రం గజపతిరాజులింటిలో జరిగిందా! తీసుక బోయి తీసుకబోయి బంగారువంటిపిల్లను, అందులో బంగారువంటి ఓఢ్రులపిల్లను తెలుగోళ్ల కిత్తారంట. అయ్యో! ఓఢ్రపోళ్లచెయ్యి క్రిందాను—తెలుగోళ్ల చెయ్యి పైనానా? ఏలాంటిరోజు లొచ్చాయండీ! ఎప్పుడైనా గజపతివంశంలోవాళ్లు తెలుగోళ్లకి లొంగిపోయారా! నాకీ తెలుగోళ్లంటే మంట. వాండ్లకట్టేమి? వాండ్లబొట్టేమి? వాండ్లతిట్టేమి? ఛీ! ఛీ! ఆడోళ్లు బట్ట కట్టుకుంటే ఒల్లంతా కనబడతాది పైగా ఓఢ్రపోళ్లగుడ్డలు మొగతాళి. ఇప్పుడీ జగన్మోహనమ్మకూడా తెలుగోండ్లలో కలసి

పోవాలి గాంబోలు. అయ్యో! ఏందారి. మన యీరసింహ
రాజుగారి గతి యేమైపోతుందో. ఇప్పు డీ పీటలమీద పెండ్లి
చెడగొట్టుకుంటే నేను మంధరనుగాను. అదిగో యీరసింహ
రాజుగారు యీలాగే వత్తున్నారు. పాపము! ఈయనికి
ఆ పిల్లను కట్టించాలి. సాచ్చాత్తు దేముణ్ణేపంపించిందా మందర.
దానికితీసిపోతుందా యీ మందర. ఒకవేళ పెండ్లినాడు తప్పించు
కుంటే గర్భాదానమునా డేమవుతుంది?

వీరసింహుడు:—[ప్రవేశించి] మంధరా! ఎక్కడికే?

మంధ:—అక్కడకేనండి.

వీర:—ఎక్కడకు?

మంధ:—విజానగరానికి.

వీర:—ఎందులకు?

మంధ:—యీరసింహరాజుగారినోట్లో కరకాయకొట్టిన జగన్మోహ
నమ్మగారితోనండీ.

వీర:—జగన్మోహిని యక్కడకెందులకు?

మంధ:—ఎందుకా!—అందుకే.

వీర:—ఎందుకు?

మంధ:—మగనిదగ్గఱకు.

వీర:—మామయ్య యా వివాహమున కొప్పుకొనెనా!

మంధ:—ఆయన వప్పుకోకపోతే ఆయన వప్పగించుకొంటాడు.

వీర:—అందులకు జగన్మోహిని సమ్మతించెనా?

మంధ:—మీ దగ్గఱ తెలివితేటలులేనప్పు డేమిచేస్తుంది. చిన్నప్పటి
నుండి ఒక్కచోట తిరిగి ఒకచోట మెలంగిన మీరే స్వాధీ
నము చేసికొనలేకపోయినారే. మీలో మజాలేనప్పు డేమి
చేస్తుం దాదుది.

వీర:—నే నేమి తక్కువచేసితిని?

మంధ:—మీ తక్కువాలేదు ఆవిడకు మక్కువాలేదు. ఆడపిల్లని
అందులో మేనమామకూతుర్ని స్వాధీనముచేసికోలేని తెలివి
లేనివాండ్లు మీరేను నాల్గుమాటలుచెపుతే ఆడోళ్లు స్వాధీన
మౌతారు.

వీర:—మంధరా! ఏదైన నొక యుపాయముచేసి నీవా జగన్మోహినిని
నాకుఁ గూర్చితివా నీవు కోరిన బహుమాన మిచ్చెదను. అట్లు
స్వాధీనముకాదేని జగన్మోహినికి రాయలకు నెడబాటు గావిం
చుటయే నా కభిమతము.

మంధ:—నేను మంచిసమయముచూసి మీతో చెప్తాను. మీరు వెళ్లి
గట్టిగా పట్టుకుంటే యెక్కడకుపోతుందండీ.

వీర:—ఏమియుఁ బట్టుకొననీయదే? దగ్గఱకుఁ జేరనియ్యనైనను జేర
నియ్యదు

మంధ:—ఈమూ టేపొరపాటుపనులు చేయక చెయ్యిపట్టుకొని తర్వాత
గ్రంథం నడపండి. అదిగో ఆ వుద్యానవనములోనుంది.

నాలుగవరంగము

[భద్ర యుద్యానవనములో రాయలపటమును జూచుచుండును.
సరళ విసరుచుండును]

భద్ర:—సరళా! ఈ మదనమోహనమూర్తి సౌందర్యమేమనివర్ణింతును?

సీ. చక్కనిబంగారు చెక్కుటద్దములపై
నర్మిలిఁ బ్రకటించు నవ్వుమోము
ముదిత నేత్రచకోరములకు వెన్నెలగాయు
శృంగారమయమగు శరీరకాంతి
నాదిశేషుఁడుబోలె నవనిభారంబెల్ల
మోయఁజాలినయట్టి భుజబలంబు

నద్భుతంబైన శౌర్యప్రతాపంబుల
మెరపించు చక్కని మీసములును

తే. గీ. బలుకుపలుకులకును దేనె లొలుకునట్టి
ముద్దుపలుకులుఁ గల జగన్మోహనుండు
పురుషులైన మోహింతు రా పురుషుఁజూచి
యేమగువ నోమునోచెనో యతనికొఱకు.

సర:—అమ్మా! నీ నోములే ఫలించినవి. ఆ రాయలవా రిదివరలోనే నీ పాణిగ్రహణంబుఁ గావించినారుగదా. నీ వొక చక్రవర్తిని వగుదువని కూడఁ జెప్పినారఁట.

భద్ర:—శత్రురాజకన్య నని నన్ను నిరాకరింతు రేమో.

సర:—అమ్మా! అనుమానపడకుము. నీ యందలి యనురాగము చేతనేకదా ప్రాణములనైనఁ దెగించి యీ మహారణ్యములకు వచ్చియుండెను.

భద్ర:—సరళా! ఆ దైవము నా పాలిట నున్నాడుసుమా! కలలోనైన సాధ్యముగాదనుకొన్నది ఎంత సులభసాధ్యమైనది!

సర:—అమ్మా! నీవు విజయనగర సామ్రాజ్యాధీశ్వరివై మమ్ము మరతువేమొ.

భద్ర:—ఎంతమాటంటివే సరళా! నీవు మాత్రము నాతో రావా?

సర:—అమ్మా! నిన్ను వదలి నేను మాత్రము నిలువఁగలనా? ఆ విజయనగరమును జూడవలయు నని నేను నువ్విళ్ళూరుచున్నాను. వింత వింత జలయాత్రములఁట. పాతాళభవనములఁట. చిత్రచిత్ర సౌధములఁట. స్తంభములు సరిగమలు పాడునఁట. చూడవలయునని యున్నదమ్మా!

భద్ర:—సరళా! ఇట్టి యనుకూలములగు సంధియేర్పాటులకు నాయనగా రామోదించినందులకు వందనము లర్పింతును. ఆయన

యెచటనున్నారో చూచివత్తువా? మన కటకపురి ప్రయాణమెప్పుడో కనుగొనివత్తువా (సరళ పోఁబోయి వెనుకకునిలచి) మన విజయనగర ప్రయాణ మెప్పుడో గూడ—

(రాయల పటమును చూచుచుండును) సరళ పోవును.

వీరసింహుఁడు:—(ప్రవేశించి) ఆహా! నా యదృష్ట మేమనుకొందును. అల్లదే యా పూలపాన్పుపైఁ గుసుమకోమలి యగు నా మనోహారిణి శయనించి యేదియో తలపోయుచున్నది అట్టి నవలావణ్యవిలాసిని యగు మా మామ కూతును రాయ లెత్తుకొనిపోవుచుండ నేను జూచుచు నూరకుందునా! ఆ సుకుమారసౌందర్యము నంతను నేనే తనివిదీరఁ గ్రోలెదను. ఈ జగన్మోహినిని జూచుచున్నకొలఁది నా యొడలు పరవశమొందుచున్నది.

ఉ. ఈ యువతీలలామ సొగ సెంతయు నా హృదయంబుఁగాసిలన్
జేయును దీనిసోయగము నెయ్యముఁగూర్చెడు వాలుచూపులున్
రాయలవశ్యమాటఁ గని రాజుచునున్నది మత్సరాగ్ని నే
బాయఁగఁజాల దీని బలవంతముచే నయినన్ గ్రహించెదన్.

[భద్ర వెనుకకుఁ జేరి కనులుమూయును]

భద్ర:—(నివ్వెరపడి) బావా! నీవా! ఏమిది చిన్నతనపుఁజేష్టలు చేయుచున్నావా? (రాయలపటమును దాఁచును)

వీర:—భద్రా! ఇటు చూడుము. మనము చిన్నతనమునం దిట్టియాటల నాడుకొనలేదా?

భద్ర:—ఇంకను నీకును నాకును జిన్నతనమేనా?

వీర:—చిన్నతనముగాకేమి? దాని కేమిగాని భద్రా! నానాఁటి కెంత యందము వచ్చుచున్నదే నీకు!

భద్ర:—ఏమి నీ మాటలు నా కర్థమగుటలేదు.

వీర:—వినుషీమణివి నీ కర్థముగాకపోవుటేమి? సరియే కాని మామ రాయలతో సంధిచేసికొనెనఁట గాదా!

భద్ర:—అవునఁట. అయిన నేమి?

వీర:—సంధియేర్పాట్లు వినియుంటివా?

భద్ర:—వినుట కేమున్నది?

వీర:—అంతయు నందులోనే యున్నది.

భద్ర:—ఎందులో?

వీర:—అందులోనే.

భద్ర:—ఏమది?

వీర:—ఏమందువా? నిన్ను—ఉత్తమ క్షత్రియకులసంజాతవగు నిన్ను—ఏమని చెప్పుదును—హీనకులసంజాతుఁడగు—చెప్పుటకు నోరు రాకున్నది—దాసీపుత్త్రుఁడగు రాయల కిచ్చి వివాహము చేయునఁట—నీ వంగీకరించితివా?

భద్ర:—ఛీ! అట్టితరులను నిందించుట తగునా?

వీర:—భద్రా! నా ముద్దులభద్రా! ఆతనిని వరించితివా? నా కంటె రాయ లేమిగొప్పవాఁడు. నా మీసములు చూడుము—నా ముఖారవిందము చూడుము.

భద్ర:—బావా! సరస మొలికిపోవుచున్నదేమో యని భయపడుచున్నాను.

వీర:—సౌందర్యమునఁ గాని, గాంభీర్యమునఁ గాని, శౌర్యమునఁగాని నాకా రాయలు సాటియా?

భద్ర:—ఆయనకును నీకును బోలికలేనిమాట వాస్తవమే. నీ శౌర్యప్రతాపాది విశేషంబు లన్నియు మొన్నటి యుద్ధమున వెల్లడియైనవి.

వీర:—నాకు మేనమామ కూతురవై యుండియు నిట్లాడవచ్చునా?

భద్ర:—మేనమామకూతురైన?

వీర:—

చం. అతివరో నాదుమానసమునంతయు నీకిదె వెల్లడింతు; న
ద్భుతమగు నీవయోయగము మోహావశంబొనరించె నన్ను నా
మతి యలరారుచున్నయది మానిని నిన్గవయంగ నన్ను నీ
పతిగఁ దలంచి ప్రేమమెయిఁ బాలనసేయుకయుంట పాడియే.

భద్ర:—ఛీ! ఏమని ప్రేలుచున్నావు? మద్యపానము గావించితివా? మేనత్తకుమారుఁడవని యూరకుంటినిగాని నీ కిప్పుడు తగిన శాస్తి చేసియుందును. ఇప్పటికైనను బుద్ధితెచ్చుకొని పొమ్ము.

వీర:—భద్రా! జగన్మోహినివగు నిన్ను వదలి నే నెట్లు పోనేర్తును?

భద్ర:—నాయనగారు నన్ను రాయల కిచ్చినారని యెఱుంగుము. నేను రాయల భార్యనైతిని. నీవు చెలరేగితి వేని—

వీర:—నీ వెన్నిమాటలు చెప్పినను నాకుఁ దృప్తిగాదు. తప్పక నిన్నే పెండ్లియాడెదను. చిన్నతనమునుండియు వలచియున్న నిన్ను పెండ్లియాడక విడువఁగలనా? బలవంతముగానైన—

భద్ర:—(కోపముతో) హుం హుం ఏమి బలవంతమా? చండప్రచండ మార్తాండ తేజోరాశిని గన్నెత్తి జూడఁగలవా?

సరళ:—[ప్రవేశించి] అమ్మా! ఏమిది! బలాత్కరించుచున్నాఁడా? (కత్తిదీసి) ఇదే నా కత్తి కెఱఁజేసెదను.

భద్ర:—(వారించి) సరళా! వీనిని వారించుటకుఁ గత్తికూడఁ గావలయునా? (వీరసింహునిఁ జూచి) ఇప్పుడైనను దొలఁగిపొమ్ము.

వీర:—నన్నిట్లు తిరస్కరించినందులకుఁ దగినశాస్తి చేయించనియెడల నేను వీరసింహుఁడనుగాను.

శా. కండంబుట్టిన కావరంబున వివేకంబెల్ల వర్జించి తు
ద్రుండై రాయల స్నేహమున్మరగి బంధువ్రాతమున్వీడి వే

దండాధీశులకెల్ల యీ కులట నిందం దెచ్చెని పాపికిన
నిండారందగు శాస్తి చేయనియెడన్ నే వీరసింహుండనే!

(తనలో) ఏదియో పన్నుగడ పన్ని దీనికిని రాయలకు నెడబాటు
చేయనియెడల నేను వీరసింహుడనుగాను (వెడలును)

భద్ర:—సాధ్వీమణులను బలాత్కరింపఁగలఁడా?

సీ. మహితపతివ్రతామణిని సీతనుగోరి
రావణుం డేపాటి చేవఁజూపె
నతులిత గుణశీలయైన ద్రౌపదిఁగోరి
సింహబలుం డేమి చేయఁగలిగె
సదమలసాధ్వీమణి దమయంతినిఁగోరి
బోయవాఁ డేపాటి డాయఁగలిగె
తులలేని యా సతీతిలకఁ బద్మినిఁగోరి
ఖిలిజీప్రభుం డెట్టి బలిమిఁ జూపె

తే. గీ. అగ్నికీలోద్ధతుల నెవం డంటఁగలఁడు
సూర్యబింబంబు నెవ్వఁడు చూడఁగలఁడు
ఘనసతీత్వజలాఢ్యయౌ గరితమిన్న
బలిమి డాయఁగలఁడె యెట్టితులువయైన.

సరళా! మనము శీఘ్రమే పోయి నాయనగారిని దర్శించివత్తము.

(నిష్క్రమింతురు)

శ్రీ కృష్ణ దేవ రాయలు

తృతీయాంకము — మొదటి రంగము

రాయల శయనాగారము

[మాధర యొడ్డాణమును దగిలించుచు భద్రను లోనికిఁబంపును]

శ్రీకృష్ణ:— నేటికిఁగదా నా జన్మ ధన్యమైనది.

చ. కలనువరించినట్టి కలకంఠిసమాగమ మెప్పుడోయటం
చలగుచునుండె నాహృదయ మబ్ధితరంగమువోలె నిప్పుడా
కలికినిరీక్షణన్ ద్రుటి యుగంబుగఁదోఁచుచునుండె నెప్పుడా
వలపులు దీర స్వప్నగత భామినిఁగూడి సుఖించువాఁడనో.

అల్లదే నావలపులమిన్న వచ్చుచున్నట్లున్నది. నేను నిద్రనునటించి
యీమె శృంగారచాతుర్యమును గమనించెదనుగాక—

భద్ర:—(శృంగారకృత్యములొనర్చి వీణ వాయించును)

(రాయలు వెనుకనుండి కన్నులు మూయును. భద్ర లేచును)

శ్రీకృష్ణ:—

సీ. పదములూరువులను భరియింపఁజాలవు
పైన నీమంజీర భారమేల?
ఊరువులు నితంబమోపఁజాలవొకింత
పైనబంగారు టొడ్డాణమేల?
సన్ననిమధ్యంబు సైపఁజాలదురంబు
నాపైన వజ్రాలహారమేల?
శిరమునీకురులను భరియింపఁజాలదు
పైనఁ గాంచనజటా బంధమేల?

తే. గీ. మోవి భరియింపఁజాలను కావిరంగు
పైన విడియంపుపటుగా లావణ్యమేల?
నీకు మృదులాంగకములె వన్నియలుదెచ్చు
సహజలావణ్యవతికి భూషణములేల?

భద్ర:—ప్రాణేశ్వరా! ఎల్లవిధంబుల మీకు సాటిరానిదైనను నాయందిట్టి ప్రేమవహించి నన్నుఁబరిణయంబగుట కేవలము నాపూర్వజన్మ సుకృతమేగదా!

సీ. మాతండ్రి దేశాభిమానమొంతయు లేక
మిముఁబెట్టినట్టి యాశ్రమలసైఁచి
మాయన్న తండ్రి యాజ్ఞాయత్తచిత్తుఁడై
కొండవీటను నిదుర్కొనుటసైఁచి
సరసవిహీనులౌ సామంతరాజులు
పాత్రులుపెట్టిన బాధసైఁచి
నగగుహాంతరమున నన్నుఁజూడఁగవచ్చి
యొంటిప్రాణముతోడ నుంటసైఁచి

తే. గీ. నన్నునర్ధాంగిగాఁగొంట నాకు పూర్వ
జన్మ సుకృతఫలముగాదె సదయహృదయ!
మిగుల సుకుమారమైన మీమేనినిటుల
నెంత యాయాసపెట్టెనో యీవెలంది.

శ్రీకృష్ణ:—ఆయాసమేల? ఆనందమేకదా యిట్లు చేయించినది.

మ. అడియాసల్గొని ఘోరయుద్ధముల ధైర్యంబూని పోరాడుటల్
నడువన్రాని మహోగ్రకాననములన్ సైన్యంబులన్ నిల్పుటల్
నుడువన్రాని మహావిపజ్జలధికల్లోలంబులన్ దాటుటల్
కడునాయాసము లోర్వఁజాలుటలు నీకైగాదె ప్రాణేశ్వరీ!

భద్ర:—

మ. అడియాసల్గొని యద్వితీయుఁడవు లోకాతీత శౌర్యాగ్రగ
ణ్యుఁడవౌ నిన్వరియించి కన్యనగుటన్ లోలోనఁగార్శ్యంబునన్
గడు నాయాసమునొంది తుట్టతుదకున్ దైవప్రసాదాన నిన్
బడయన్జాలుట నాదు పూర్వసుకృతానన్గాదె ప్రాణేశ్వరా.

(శృంగారచేష్టలలో భద్ర యొడ్డాణమునుండి కత్తి క్రిందఁబడను,
భద్ర నివ్వెరపడును)

శ్రీకృష్ణ:—ఏమి యీ విపరీతము! ప్రదేశమా! నానావిధ శృంగార రసపిపాసాప్రేరితహృదయవికాసమున కాలవాలమైనది. సమయమా! అనంగ కేళీవిలాస విభ్రమమున కాస్పదమైనది— నేనో! తనకు సమస్తైహికాముష్మిక సౌఖ్య సాధానకర్తనైన భర్తను—తానో!—నిరంతరభర్తృ జీవోపజీవని—కృత్యమా! ఘోరశత్రుకంఠలుంఠనావసర ప్రయోగయోగ్యంబైన కృపాణ ధారణము—ఇంక దీనిని మన్నించుటయా? (కత్తితీయును) ఛీ! స్త్రీహత్య మహాపాతకము. బహిష్కారమే యిప్పుడు తగిన శిక్ష

భద్ర:—(లేచి) మంధరా! ఎంతపని జేసితివే! నాథా! నేనునిరపరాధిని.

శ్రీకృష్ణ:—ఛీ! పయోముఖవిషకుంభమా! నీ ముఖదర్శనము మహాపాతకహేతువు. నీవు నాసాన్నిధ్యమున నుండఁదగవు లేచి పొమ్ము. (తనలో) ఎంత సౌందర్యమున్న నేమి! ప్రేమయే లేనిచో సంసారము నిస్సారముగాదా?

ఉ. అందములేల? పూరుషుల యాతనపెట్టెడు స్త్రీల మోహపుం
జందములేల? మన్మథవశంబొనరించెడు స్త్రీలగాన ని
ష్యంద మరందమేల? మధుసాయకచోదితపూరుషుండు తాఁ
బొందఁదలంచినట్టి విరిబోణికి సుంతయుఁ బ్రేమలేనిచోన్.

స్త్రీలను మాత్రము నమ్మరాదు. చెప్పునది యొకటి, చేయునది మఱియొకటి. జగతియందలి తగవులకు జగడములకు నవగడములకు దుండగములకును మగువలే తగుదురు.

చం. వెలఁదులపల్కు తేనెఁ గురిపించును గుండె హాలాహలంబు పె
న్వలపు నటించి పూరుషుని బానిసఁ జేయును భర్తకేళియున్
దెలుపను స్వాంతమందున జనించు రహస్యము లించుకేనియున్
జెలువలస్వాంతమారయ సృజించిన బ్రహ్మకునైన శక్యమే.

(వెడలును)

ద్వితీయరంగము

[కంబపురీ ప్రాంతారణ్యము]

భద్ర:—(తనలో) హా! దైవమా! ఏజన్మంబున నెట్టి ఘోరపాప మొనర్చితినో, ఏ సతీ సతుల కెట్టి యెడబాటు గావించియుంటినో, ఆ పాపఫల మిప్పు డనుభవించుచున్నాను. పతి బహిష్కృతయైన సతికి వేఱొండుగతి యేది? ఎట్టి యతివకైన నిహపరసౌఖ్యంబులకును, భాగ్యభోగ్యంబులకును వేయేల జీవితమునకే యాధారభూతుండు జీవితేశుండే గదా! అట్టి జీవితేశ్వరుఁడే నన్ను విడనాడినప్పు డింక నన్నాదరించువా రెవ్వరు? భార్యకు భర్తయొక్క యనురాగమే కదా నిత్యకల్యాణము, పచ్చతోరణము. అటు పుట్టినయింటికిని; యిటు మెట్టినయింటికిని దూరమైతినిగదా! పతిని విడనాడిన సతిని జూచినచో లోకులు కూడ లోకువసేయరా! భర్తృవియోగముచేఁ గుందుచున్న నేనీ పరిహాసము నెట్లు సహింపఁగలను. పిన్ననాఁటనుండియు నతి సుకుమారముగా నంతఃపురమున వర్తింప నేర్చిన నే నీ కంబపురీ ఘోరవిపినంబుల నెట్లు కాలము గడుపఁ

గలను? ఈ జీవితమునకుఁ బరమావధియెద్ది? అక్కటా! మంథరా! ఎంతపని జేసితివే! నా కాపురము చెడఁగొట్టుట వలన నీ కేమి కలిసివచ్చినది. ఛీ! నిన్ననన్న ఫలమేమి? ఓ ప్రాణేశ్వరా! న్యాయాన్యాయ విచారణదక్షుండవే! ఈ పాటి న్యాయము నీకుఁ దోఁచలేదా? నిరంతర త్వదీయపాదసేవైకతత్పరురాలనైన నన్నీ యడవిపాలుసేయుట ధర్మమనితోఁచెనా? నాథా! సమస్తబంధువ్రాతంబును విడనాడి మిమ్మే మనసార ప్రేమించి వలచివచ్చిన మీ ప్రేయసినిగానా? ఛీ! మిమ్మిట్లు దూషించుటయు నాకుఁ బాపమే. శత్రురాజకన్యనై ఖడ్గధారిణినైన యీ మహాపాతకినగు నన్నుఁ జూచినతోడనే తక్షణము వధింపక కరుణార్ద్రహృదయుఁడవగుటవలననే యిట్లు ప్రాణములతో విడిచిపెట్టితివి. నీదాక్షిణ్య మపారము-నీయౌదార్య మతీతము-ఈ వియోగము భరింపఁజాల. ఈ జన్మమునఁ గాకపోయినను ముందుజన్మములనైనను మీరు నన్నాదరింపక తప్పదు. మీ సరసవచోమృతప్రవాహ మప్పు డాస్వాదింతును. మీ మదనమోహన సౌందర్యము కన్నులారఁ గ్రోలి యానందింతును. ఓ గోపాలకృష్ణా! నన్నేల దయఁజూడవు. నే నేమి యపరాధ మొనరించితిని. నీవే నిర్దయుండవై యిట్లు రాకయుంటివా లేక యెవరైన నిన్ను బంధించిరా?

సీ. దేవదేవుండని తెలియలేక యశోద
నిన్ను ఱోటికిఁ గట్టియున్నదేమొ?
సతులలో మెప్పొంద సత్యభామాదేవి
నిను దానమిచ్చి బాధించెనేమొ?
భక్తిచేఁ దన్మయత్వమునొంది యా రాధ
యెదలోన నిన్ బిగియించెనేమొ?
అష్టకోశంత్రికం బాపఁజాలక నక్కు
తనకు మాఱుగ నిన్ను దాఁచెనేమొ?

తే. గీ. యేల పాలింపరావు గోపాలబాల
భక్తపరిపాల! నిరుపమ భవ్యశీల!
దీన కరుణాలవాల! నే దీనురాల
ధవుని నెడబాసి నేనింక తాళఁజాల.

ఓ దేవదేవ! ఈ పాపిష్టజన్మ మింతటితోఁ జాలించుచున్నాను. ఈ వియోగము భరింపఁజాల. సహింపఁజాల. ఓ గుండ్లకమ్మా మా తల్లీ! నా కష్టముల గట్టెక్కింపుము. ఓ తలిదండ్రులారా! నేను జేసిన మహాపరాధములను క్షమింపుఁడు. పిన్ననాటినుండియు గారాబముగాఁ బెంచిన యీమీ బిడ్డ యపనిందభరింపఁజాలదు. ఓ ప్రాణనాథా! ఇవియే మీకు నా కడసారి వాదనములు. నిష్కళంకమైన ప్రేమతో మిమ్ము వరించినదాననైనచోఁ దప్పక యుత్తరజన్మంబులందు మీ భార్యనగుటయే సాక్షి. దేవదేవుఁడు మీకు సర్వశుభంబులొసంగుఁగాక. ఓ నదీమతల్లీ! నన్ను నీలోఁ జేర్చుకొనుము. ఈ భద్ర నీ గర్భంబున నిద్రపోదలంచి వచ్చుచున్నది— (నడుముకట్టుకొని నదిలోఁ బడఁబోవును)

సరళ:—(వెంబడించి వెనుకకు లాగి) అమ్మా! ఎట్టి దారుణకృత్యము చేయుచున్నావు. ఆత్మహత్య మహాపాపముగదా! ఇట్లు నీవొనర్చుట వలన జనులు నిందారోపణచేయరా? ఏనాటికైనను ఆ మహారాజునకు నిజము తెలియకపోవునా? సత్యమే జయింపనిచో ప్రపంచము నిలువఁగలదా? ఆ గోపాలకృష్ణుఁడే నీ పాతివ్రత్యమునకు మెచ్చి నిన్ను నీ భర్తతోఁ గలుపకపోఁడు. అధైర్యము మాత్రము వలదమ్మా! ఈ కంబపురియందే నిలిచి నిరంతరము ధర్మకార్యనిమగ్నులమై యా విఠలనాథుని భజించి జన్మసాఫల్యము జేసికొందము. ఎవరైన నీ పేరడిగినచో వరదరాజమ్మ యని చెప్పుకొందము.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు

చతుర్థాంకము— మొదటిరంగము

రాయల యాస్థానమండపము

తిమ్మ:—[ప్రవేశించి] సభాసదులారా! ఏలకో మహారా జింతకాలమునుండియు రాజ్యాంగవిషయములందేమి, మృగయావినోదములందేమి, యిసుమంతయు నాసక్తిలేనివాఁడై నిరంతరము చింతాక్రాంతుఁడై కనుపట్టుచున్నాఁడు. ఆ జగన్మోహినీదేవిని విడనాడుటయే యీ యవస్థకుఁ గారణమై యుండనోపు. ఆ విచారము మరపించుటకై వినోదార్థముగ నీ పండితసభ నేర్పాటుచేసితిని. మీ పాండిత్య చాతుర్యము వలనను గవిత్వ మాధుర్యమువలనను మహారాజునకు వినోద మొనగూర్పుఁడు.

కృష్ణ:—[ప్రవేశించి] కవివరేణ్యులారా! ఈ వరాలపళ్లెరమును, నవరత్నఖచితమైన యీ కవిగండపెండేరమును సరసమైన కవిత్వము నెవరు చెప్పుదురో వారల కొసంగెదను. ఆంధ్రభాషామాత కాటపట్టైన మన యాస్థానమునందుఁ బోటీపరీక్షలలో నెవరు బహుమతులఁ బడయుదురో వారి కీర్తి యీ లోకమందెల్లెడల వ్యాపించును. వారి జన్మము పావనమగును. ఆంధ్రభాషామాత నిట్లు సేవించి నేనును ధన్యుఁడనయ్యెదను.

తె॥ రా:—రాయలవారు తనాలివారి పాకముకంటె అల్లసానివారి పాకమే మెచ్చుకొందురుగదా! ముందు పెద్దన్నయే యుపక్రమించును గాక.

కృష్ణ:—ఇష్టానిష్టములతో నేమిపని? సరసమైన కవిత్వ మందఱకును
బూజనీయమేగదా!

పెద్దన్న:—

మ. శరసంధాన బలక్షమాదివివిధైశ్వర్యంబులం గల్గి
దుర్భరషండత్వ బిలప్రవేశ చలన బ్రహ్మాస్మఘ్నతల్పానినన్
నరసింహక్షితి మండలేశ్వరుల నెన్నన్వచ్చు నీసాటిఁగా
నరసింహక్షితి మండలేశ్వరుని కృష్ణా రాజకంఠీరవా!

తె॥ రా:—తాతా! చాలు చాలు. అక్కడనే యూగుము. బిలప్రవేశము చేసినను రాజకంఠీరవా రమ్మని తోఁక పట్టుకొని పైకి లాగితివా? ఇది దోషమేగదా! నేఁ జెప్పెదను వినుము.

మ. కలనన్ దావక ఖడ్గ ఖండిత రిపుక్ష్మాభర్త మార్తాండ మం
డల భేదంబొనరించి యేగు నెడ దన్మధ్యంబునన్ హారకుం
డల కేయూర కిరీట భూషితుని శ్రీ నారాయణుంగాంచి తోఁ
గలగంబారుచు నేగె నీవ యను శంకం గృష్ణరాయాధిపా.

కృష్ణ:—సెబాస్!

పెద్ద:—మహాప్రభూ! ఈతనికి వరాలపల్లెర మీఁదగును

[రాయలు పల్లెరమిచ్చును—రామలింగఁ డందుకొనును]

కృష్ణ:—కవివరులారా! సంస్కృతాంధ్రములయం దసమానముగాఁ
గవిత్వపటిమను జూపి యెవరైన నీ కవిగండ పెండేరమును
గైకొనవచ్చును (కొంతతడవాగి) ఏమది? ఎవరును
రాకయున్నారు?

ఉ. ముద్దుగ గండపెండియరముం గొనుఁడంచు బహూకరింపఁగా
నొద్దిక నా కొసంగుమని యొక్కరుగానఁగరారు లేరొకో?—

పెద్ద:—(లేచి)

పెద్దనబోలు పండితులు పృథ్విని లేరని నీ వెరుంగవే
పెద్దన కీఁదలంచినను బేర్మిడి నాకిడు కృష్ణరాణ్ణృపా!

మహారాజా! ఆంధ్రవాణీపోషకులగు మీ యభిమతము వ్యర్థము
గాఁజాలదు. కవితాలక్షణములు సమన్వితముగా నిదే వర్ణించు
చున్నాను.

ఉత్పలమాలిక

పూఁతమెఱుంగులున్ బసరుపూప బెడంగులుఁ జూపునట్టి వా
కైతలు జగ్గు నిగ్గు నెనగావలెఁ గమ్మనఁ గమ్మనన్ వలెన్
రాతిరియుం బవల్ మఱపురాని హొయల్ చెలియారజంపు ని
ద్దాతరి తీపులంబలెనుదారసిలన్ వలె లోఁ దలంచినన్
బాఁతిఁగఁ బైకొనన్వలెను బైదలి కుత్తుకలోని పల్లటీ
కూఁత లనన్ వలెన్ సొగసుకోర్కులురావలె నాలకించినన్
డాతొడనున్న మిన్నులమిటారపు ముద్దులగుమ్మ కమ్మనా
వాతెఱ దొండపండువలె వాచవిగావలెఁ బంటనూఁదినన్
గాతలఁ దమ్మిచూలిదొర కైవసపుంజవరాలి సిబ్బెపు
న్మే తెలియబ్బురంపుజిగి నిబ్బరపుబ్బగు గబ్బిగుబ్బ పొం
బూఁతలనున్న కాయసరి పోఁడిమి కిన్నెరమెట్లబాతి సొం
గాతపు సన్నతంతి బయకారపుఁగన్నడి గౌళపంతుకా
సాతతతానతానల పసం దివుటాడెడుగోట మీటు బల్
మ్రోఁతలునుం బలెన్ హరువు మొల్లముగావలె నచ్చతెన్గు లీ
రీతిగ సంస్కృతంబు పచరించినపట్టున భారతీవధూ
టీ తపనీయగర్భనికటీ భవదానన పర్వసాహితీ
భాతిక నాటకప్రకర భారత భారత సమ్మతప్రభా
శీతనగాత్మజాగిరిశ శేఖర శీతమయూఖరేఖికా
పాత సుధాప్రపూర బహుభంగ ఘుమంఘుమఘుంఘుమార్భటీ
జాతక తాళయుగ్మలయ సంచితచుంచు విపంచికామృదం

గాతతదేహిత త్తహిత హాధిత దంధణఝణంఝణింధిమి
వ్రాతనయానుకూల పదవార కుహూద్వహాహారి కింకిణీ
నూతనఘల్గలాచరణ నూపుర ఝూళఝుళీమరంద సం
ఘాత వియద్ధునీ చకచకద్వికచోత్పల సారసగ్రహా
యాతకుమార గంధవహహారి సుగంధవిలాసయుక్తమై
చేతము చల్లఁజేయవలె జల్లునఁ జల్లవలెన్ మనోహర
ద్యోతకగోస్తనీఫల మధుద్రవ గోఘృతపాయసప్రసా
రాతిరసప్రసార రుచిరప్రతిమంబుగ సారెసారెకున్.

కృష్ణ:—సెబాస్! ఏమి! ఈ కవిత్వము! ఏమి! ఈ తన్మయత్వము! ఆంధ్రవాణి యవతారమెత్తి యీ కవిత్వముఁ జెప్పెనా? ఈ యవతారమూర్తిని సేవించి ధన్యుఁడనయ్యెదను. (పెద్దన వైపుఁ జూచి) కవివరేణ్యా! తమ వామపాద మొసంగుఁడు. నేనే చేతులార నీ గండపెండేరమును మీ పాదమునకుఁ దొడఁగెదను.

(పెద్దన వామపాదమునకుఁ దొడఁగును)

ప్రెగ్గడరాజు నరసన్న:—[ప్రవేశించి] మహారాజా! ఆంధ్రవాణీ సామ్రాజ్యోత్సవమునకై యాంధ్రదేశము నందలి పండితుల నెల్లఱను రప్పించి మీ యాస్థానమునందలి పండితులకే బహుమతులన్నియు నొసంగుట కేవల మధర్మము. ఇట్టి యధర్మము రాయలవారి యాస్థానమునందు జరుగునని యనుకొనలేదు. ఆశుకవిత్వమునందేమి, బంధకవిత్వమునందేమి, భావకవిత్వమునందేమి మమ్ము గెలిచినవా రీప్రపంచమునందుఁ గానరారు. ముక్త్యాలసంస్థానమున మాకీ కవిగండపెండేర మొసంగఁబడినది. గద్వాలసంస్థానమున నీ బంగారు పతక మీయఁబడినది. మీ యాస్థానమున మమ్ము గెలిచినవారున్నయెడల మా బహుమతులు తీసియిచ్చెదము. మేమే గెలిచినయెడల మీ యర్ధరాజ్యము మాకొసంగునది.

కృష్ణ:—(పెద్దనవైపు జూచును)

పెద్ద:—(రామలింగనివైపు జూచును)

తె॥ రా:— అయ్యా! మీ రెవరు?

పె॥ న:— మేము సహస్రఘంటకవీశ్వరులము.

తె॥ రా:—మీ నామం బెయ్యది?

పె॥ న:—మమ్ము ప్రెగ్గడరాజు నరసమహాకవి యందురు.

తె॥ రా:—మీరు సహస్రఘంట కవీశ్వరులైనచో నేను లక్షఘంట కవీశ్వరుఁడను. (రాయలవైపు చూచి) మహారాజా! ఈ మహామహుని ముఖముఁ జూచినతోడనే యొక్కసారి యీతనితో వాదము చేయుటకుఁ గుతూహలము పొడముచున్నది. ఏలినవారి యనుమతికొఱకై నిరీక్షించుచున్నాను.

కృష్ణ:—రెండు దిగ్గజంబులు పోరుచోఁ జూడ వేడుకగదా! మీ మీ సామర్థ్యములఁ జూపి నన్నానందింపఁజేయుఁడు.

తె॥ రా:—(లేచి) ఓ కవిజనోత్తముండా! ఉక్తలేఖనమునందును, దప్పులుదిద్దుటయందును, జాతుర్యముగలవారింతవరకును మాకెవ్వరును గానరాలేదు. మీ కేమైన సామర్థ్యమున్నచోఁ దెలుపుఁడు. ఇదిగో! ఈ యాకును ఘంటమును బుచ్చుకొనుఁడు ఒకచిన్న పద్యమును జెప్పెదను. లిఖింపుఁడు.

కం. త్రువ్వఁట బాబా తలపైఁ
బువ్వఁట జాబిల్లివల్వబూచఁట చేదుం
బువ్వఁట చూడఁగ నఖుఖు
క్కవ్వఁట యరయంగ నిట్టి హరునకు జేజే.

పె॥ న:—మొదటియక్షరము నొకసారి సెలవిండు.

తె॥ రా:—త్రు

పె॥ న:—మరియొకసారి చెప్పుఁడు

తె॥ రా:—త్రు. చాలు చాలు నీ ప్రజ్ఞ వెల్లడియైనది. నీవు కవిజనులలో నుత్తముండవని స్పష్టమైనది. నీ వా మొదటియక్షరమే వ్రాయలేనపుడు పద్య మెట్లు పూర్తిచేయఁగలవు. ఇఁకఁ దప్పులు దిద్దుటలో నేమాత్రపు ప్రజ్ఞయున్నదో చూచెదను.

మ. గననీహరగు రామ పద్మదళ రంగత్కీర్తి చాణూరమ
ద్ధన శుక్రాక్షి కళేభరాణ్ణగపతీ త్రైలోక్య ధామోదరా
యనఁగా శంకరవాంఛితార్థ దగదాద్యస్త్రైకపాణీ జనా
ర్దన వానేకపవైరి విగ్రహముకుందా మిత్రవిందాధిపా!

పె॥ న:—చాణూరమద్ధన యనునది చాణూరమర్దనయని యుండవలెను.

తె॥ రా:—(నవ్వి) ఓహో! ఏమి యీ తెలివితేటలు. చాణూర మత్ + హన = కలిపిన యెడల చాణూరమద్ధన యగును. చాణూరమర్దన యన్నచో నిట్టి యర్థ మెట్లువచ్చును.

పె॥ న:—అయ్యా! మా యట్టి కవీశ్వరులను బరీక్షించు నెడల నుత్తలేఖనమును, దప్పులు దిద్దుటయునా? కవిత్వము చెప్పుమనవలె. లేదా యొక పద్యము నన్వయింపుమనవలె. మా పాండిత్యమునకుఁ దగిన పరీక్షఁ జేయవలెఁగాని యిది యేమిపరీక్ష!

తె॥ రా:—ఓహో! పద్యము నన్వయించుటకుఁగో మీకు ప్రజ్ఞగలదా? ఏదీ! చూతము. ఈ పద్యము నన్వయింపుఁడు?

సీ. మేకతోకకు మేక తోక మేకకుతోక
మేకతోకా మేకతోక మేక

పె॥ న:—నాకు సెలవిండు! పోయెదను.

తె॥ రా:—ఓహో! ఎట్టిప్రగల్భములు కొట్టితివి. ఇది రాయలవారి యాస్థానమనుకొంటివా? లేక నీయట్టి వెట్టివెంగళరాయులకు స్థానమనుకొంటివా? నీ బంగారుపతకము లక్కడఁబెట్టుము.

సీ. మేకతోకకు మేక తోక మేకకుతోక
మేక తోకా మేకతోక మేక.

పె॥ న:—నన్ను వదలివేయుఁడు.

తె॥ రా:—రెండుచెంపలు వేసికొనుము.

సీ. మేకతోకకు మేక తోక మేకకుతోక
మేకతోకా మేకతోక మేక

పె॥ న:—బుద్ధివచ్చినది.

తె॥ రా:—రాయలవారికి మోకరింపుము.

సీ. మేకతోకకు మేక తోక మేకకుతోక
మేకతోకా మేకతోక మేక

[సేవకుఁడు ప్రవేశించి] జయము జయము మహారాజా! మన పురపాలకులు గోవిందరాజులుగారు మన యంతఃపుర దక్షిణ ద్వారమున జరిగిన చౌర్యమునకై బంధింపఁబడిన యీ దాసిని విచారించి విచిత్రాయుధము లీమెయొద్దఁ గన్పట్టుటంజేసి యీ యాయుధములతో నీ దాసి నిక్కడకుఁ బంపినారు.

[మంధరను బ్రవేశపెట్టును]

తిమ్మ:—నేటికీ సభ చాలింతము. (సభాసదులు వెడలుదురు) (పరిశీలించి) ఈ కత్తి మిక్కిలి విచిత్రముగానున్నది. గజపతుల యాయుధమువలెఁ గన్పట్టుచున్నది. ఈ యాయుధ మెక్కడిది?

మంధ:—మాదేనండి.

తిమ్మ:—నీ వెవ్వ తెవు?

మంధ:—నేను గజపతివారి దాసీనండి.

తిమ్మ:—నీ విట కేలవచ్చితివి?

మంధ:—మా యమ్మాయిగారితో వచ్చి యిక్కడనే నిలిచిపోయినానండి.

తిమ్మ:—ఆమెతో నీవేల పోలేదు.

మంధ:—నేనా (ఆలోచించును)

తిమ్మ:—నిజముచెప్పుము లేదా నీ తల వేరైపోవును.

మంధ:—బాబూ నిజము బయటబడకపోతుందా! చేసిన పాపము చెపుతే పోతుంది. నిజమే చెపుతానండి.

తిమ్మ:—నిజముచెప్పిన నిన్ను రక్షించెదను.

మంధ:—తప్పక నిజంచెపుతానండి, రక్షించినాసరే శిక్షించినాసరే బాబూ! గజపతిరాజులుంగారి మేనల్లుడు యీరసింహరాజుగారు నన్ను యిక్కడకు పంపించారండి. అమ్మాయిగారిని పెండ్లాడమంటే ఆమె వప్పుకోలేదండి. రాయలోర్ని తప్ప యెవర్ని పెండ్లాడనంటే ఆయీరసింహరాజుగారికి కోపంవచ్చి-- (ఆగును)

తిమ్మ:—ఆ! ఏమి? తర్వాత—

మంధ:—బాబూ! చావుకు సిద్ధపడి చెపుతున్నానండి. ఆ యమ్మ కాపరం చెడగొట్టానని యేడుస్తున్నానండి! ఇంకా అబద్ధం చెబుతానా—ఆ యీరసింహరాజుగారికి కోపం వచ్చి యెలాగైనా ఆవిడ కాపరం చెడగొట్టి మా కటకం వచ్చేలాగు చేయమన్నారండి. అందుకోసం ఆ గర్భాదానంరోజున ఆవిడకు తెలియకుండ బడ్డాణంలో కత్తి కట్టానండి కట్టింది యీ కత్తేనండి. ఈ కత్తితో నన్నొక దెబ్బ వేస్తే ఆ పాపం పోతుందండి.

తిమ్మ:—ఎంతపనిఁజేసితివి? ఇప్పు డామె యెక్కడనున్నది?

మంధ:—నాకేం తెలుస్తుందండి. రాయలోరు ఆవిడను వదిలేసేరంట. పుట్టింటికి పంపారంటండి. నే నింటికి పోదామంటే యీర

సింహరాజుగారున్నూ, పెద్దరాజుగారున్నూ నన్ను సంపుతారండి. ఇంతపనిచేసి అమ్మాయిగారితో పోగలనాండి! కుళ్ళి కుళ్ళి యేడుస్తున్నానండి.

కృష్ణ:—ఎంతఘోరము! ఎంతఘోరము!! (లేచిపోవును)

తిమ్మ:—ఎట్టియుపద్రవము! మహారాజుగారి కెట్టి పరితాపము తటస్థమయ్యెను! జగన్మోహినీ వియోగముచేతఁ గుందుచున్న యీ మహారాజు శోకానలమునకీ పాపభారం బింధనంబై మహారాజును దహింపఁజేయుచున్నది. ఈ పరితాపముచేత మహారాజున కెట్టి యుపద్రవము గల్గునో యని మనంబు భీతిల్లుచున్నది. సేవకు లా జగన్మోహినిని గర్భున్నాలు వనమధ్యమునఁ గంబపురీప్రాంతమున వదలివచ్చినట్లు తెలియవచ్చినది. మహారాజును వేటనెపంబున నచటికిఁ బంపి పునస్సమావేశమునకై యత్నించెదనుగాక.

మూడవ రంగము—అంతఃపురము

శ్రీకృ:—ఎట్టి యుపద్రవ మొనర్చితిని. అవ్యాజమై, యకళంకమై, యసాధారణమై, యపారమైన నీ ప్రేమనైనఁ బరిగణింపక నిన్నెట్టి బాధల పాలుచేసితిని. నా న్యాయం బేమయ్యె! నా మోహ మెక్కడ నడుగంటెను! నా వివేక మేమంటమడిసెను! నా దాక్షిణ్య మేయేటఁగలిసెను—ఛీ! విజయనగర సామ్రాజ్యాధీశ్వరులలో—నిట్టి కిరాతుఁడు-ఇట్టి దురాత్ముఁడు-ఇట్టి యవివేకి-ఇట్టి స్త్రీహంతకుఁడు—ఇట్టి మహాపాపి-యెప్పుడైన నెచ్చటనైనను-జన్మించియుండెనే? "దశపూర్వేషాం—దశాపరేషాం"-అనునట్లు పది తరములు ముందునకును—బది తరములు వెనుకకును వ్యాపించు ఘోరపాతక మొనర్చితినే? భద్రా! భద్రా!!

నా ముద్దులభద్రా!!! నీ వెచటనుంటివి? ఈ కఠినాత్ముని యవివేకశాసనఫల మనుభవించుచు నే యడవులపాలైతివో? ఎట్టి పడరాని యిడుములఁ బడుచుంటివో? ఎంత ఘోరముగ విలపించుచుంటివో? నీయట్టి మహాసాధ్వి నేత్రంబుల బాష్పంబు లొలికిన రాజ్యంబులు—రాజ్యము లేమి? సామ్రాజ్యములైనను నశించిపోవె? ఈ పాపఫలం బెట్లు భరింతును? శాత్రవకోటి దారుణకృపాణ బాణ ధురీణ రణప్రవీణ సైన్యోద్దామ మహాసంగ్రామములనైనను నిలిచి యసహాయశూరుఁడనై పోరి జయించితినిగాని యీ యవివేక కర్మఫలంబును మాత్ర మపనయింపఁజాలను. సమస్త కంటకావృత ధరణీ సామ్రాజ్యభారము నేని భరించితినిగాని యీ పాపభారంబును వహింపఁజాల. శత్రునిర్భేద్య దారుణకుడ్యాసాధ్య మహాదుర్గంబులను సహితమొక్క త్రుటిలో భేదించితిని గాని యీ పాతకపర్వతమును ఛేదింపఁజాల. అక్కటా! ఎట్టి దారుణకృత్యం బొనర్చితిని? యమలోకం బంతయు నిచటనే నా కన్నులయెదుటనే ప్రత్యక్షంబైనట్లు నా పాపఫలం బంతయు నాలోచనములకు గోచరంబగుచున్నది. కులకాంతలను హింసించువారిని యముఁ డెట్లు శాసించుచున్నాఁడు! ఎంతఘోరము! భద్రా! భద్రా!! నా ముద్దులభద్రా!!! ఏమట్లు కృశించినట్లు కన్పట్టుచున్నావు? ఈ పాపాత్ముని జూచి దూరదూరములకుఁ దొలఁగిపోవుచున్నావా? వలదు. వలదు. నీవు దుఃఖింపవలదు. నీవు లేని యీ సామ్రాజ్య భాగ్యభోగ్యములు నా కేల? నేనును నినుఁ జేరువరకును నిద్రాహారంబులొల్ల. ఈ వియోగబాధ దుర్భరము—ఈ పాపము దుస్సహము—ఈ తాపము దుర్వహము—భద్రా! భద్రా!! (మూర్ఛిల్లును)

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు

పంచమాంకము—మొదటి రంగము

(కంబము సత్రము)

[భద్ర పాండురంగని సేవ చేయుచుండును]

సరళ:—[ప్రవేశించి] అమ్మా! శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి వనమధ్యంబునకు వేటకై వచ్చి మన వెనుకగుహలలో నొక పులిని వేటాడుచుండ వేరొకపులి వెనుకవైపున వచ్చి యాయన యవనాశ్వముపై దుమికెనఁట. రాయలవా రా యశ్వమును డిగ్గి తన ఖడ్గధారణ కౌశలంబున నా రెండు పులులను గదలనీయక పోరాడుచుండిరఁట. మన ముసిలిగాడా వింతఁజూచి రొజుచుఁ బరుగెత్తికొనివచ్చి యీ యుదంతము నిప్పుడే చెప్పియున్నాఁడు.

భద్ర:—సరళా! ప్రాణేశ్వరుని కేమి యపాయము వాటిల్లునో యని నా మన స్సాందోళపడుచున్నది. నా హృదయేశ్వరునిఁ జూడ నా మనస్సెంతయు నువ్విళ్లూరుచున్నది! శీఘ్రమే యా పులులను వధించి ప్రాణేశ్వరు నింటకుఁ దోడ్కొనివచ్చెద.

సరళ:—అమ్మా! నిన్ను గుర్తించునేమొ?

భద్ర:—సరళా! పురుషవేషము దాల్చిన నన్నెవరు గుర్తింపఁగలరు? శీఘ్రమే పోయివచ్చెద. ప్రాణనాథుఁ డెంత యాతురపడుచుండెనో కదా! (వెడలును)

రెండవ రంగము

(కింబము సత్రము)

[ప్రవేశము శ్రీకృష్ణదేవరాయలు-పురుషవేషధారిణియైన భద్రయు]

కృష్ణ:—ఓ వీరశిఖామణీ! నన్నీ యాపదనుండి రక్షించిన నీవు కేవలము భగవత్స్వరూపుండవై యుండనోపు. నీ వొనర్చిన మహోపకారము నే నెన్నిజన్మములనైన మరువఁగలనా? నీ ఋణ మెట్లు తీర్చుకొందును?

భద్ర:—మహాశయా! మిమ్మీ యాపత్తునుండి రక్షించినదానన్ భగవంతుఁడనే యనుకొనుఁడు. ప్రతిఫలము కోరి వచ్చినవాఁడను గాను.

కృష్ణ:—ఆపద్బాంధవా! మీ రెవ్వరు? మీ నామధేయం బెయ్యది?

భద్ర:—మేము పాంధులము. నన్ను జగన్మోహనుఁడందురు.

కృష్ణ:—నీ పేరు జగన్మోహనుఁడా? (తనలో) ఆ పేరు స్మరించిన తోడనే నా ప్రాణేశ్వరి జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. నా హృదయము విలపించుచున్నది.

భద్ర:—అయ్యా! ఏలకో మీ చిత్త మట్లు వ్యాకులాయత్తమైనట్లు కన్పట్టుచున్నది. మీ రెవ్వరో యడుగవచ్చునా?

కృష్ణ:—మేమును బాంధులమగుటచే మీ కనుబంధులమే!

భద్ర:—మహాశయా! మీ శరీరము మిగుల నాయాసపడియున్నది. ఈ యాశ్రమమున నేటికి విశ్రమింతురుగాక.

కృష్ణ:—ప్రాణమిత్రమా! ఈ యాశ్రమము నాశ్రమల నన్నింటిని దమియించుచున్నయది. ఆహా! ఇది బహు విచిత్రముగా నున్నది.

సీ. వ్యాఘ్రకిశోరముల్ వనమృగంబులతోడ
గుమిగూడె నిచట వైరములుమాని
సింగంపుఁ గొదమలు చిఱుతయేనుఁగులతోఁ
జెలగాడు నిచ్చోటఁ జెలిమిమీఱ
వేటకుక్కలును గుందేటిపిల్లలుఁ జేరి
విహరించు నిచ్చోట బెదఱులేక
పావురంబులు కేతుపక్షుల వెనువెంట
నెగయుచున్నవి మింటఁ బగలువీడి

తే. గీ. యఖిలప్రాణులు నిచట సఖ్యంబునెఱపి
కలియు నన్యోన్యరాగ సంగతులచేత
నేతపోధను మహిమయో యెఱుఁగఁజాల
శాంతి నొదవించు నీ వనాశ్రమమునాకు.

నా మనస్సంక్షోభము నంతయు నిచట నపనయించుచున్నది. రాజ్యంబు లేలెడి మహారాజులకంటె నాత్మసామ్రాజ్యముఁ బాలించుకొను పరివ్రాజకు లెంత ధన్యులో కదా! మిత్రమా! ఈ యాశ్రమం బెవ్వరిది?

భద్ర:—వరదరాజమ్మగారిది. శ్రీకృష్ణదేవరాయలవారి పేరఁ గట్టింపఁబడినది.

కృష్ణ:—ఈమె యెవ్వరు? రాయలవారిపేరఁ గట్టించుట కేమికారణము?

భద్ర:—ఈమె యొక తపస్విని. ఈమె చరిత్రం బిచట నెవ్వారికిని తెలియదు.

కృష్ణ:—మేమా తటాకమధ్యమునుండి వచ్చుచుండఁగా ధ్వజస్తంభము మీఁద రాయలవారి పాదసేవకురాలు వరదరాజమ్మ యని వ్రాయఁబడియున్నది. ఆ వరదరాజమ్మ యీయామెయేనా?

భద్ర:—అది చూచినవారు తమకే తెలియవలెను గాని మాకేమి తెలియును?

కృష్ణ:—ఆమె నొక్కసారి దర్శింపవచ్చునా?

భద్ర:—ఆమె నిరంతరము తపోనిష్ఠలోనుండుటవలన నేరికిని దర్శన మియ్యదు కాని యీ యాశ్రమము సమస్తప్రాణికోటికి నాశ్రయమే ఇచటఁ గొంతసేపు విశ్రమించి తమరు సేద తీర్చుకొనుఁడు.

(రాయల వెనుకకుఁజేరి గాయము నొత్తుచుండును)

కృష్ణ:—ప్రాణమిత్రమా! నీ మృదుహస్తస్పర్శమువలన నాశమ లన్నియుఁ దీరినవి.

భద్ర:—(విచారముతో) అయ్యో! ఎంతగాయము తగిలినది.

(బాష్పములు గాయముమీఁదఁ బడును)

కృష్ణ:—మిత్రమా! ఏల బాష్పముల విడుచుచున్నావు?

భద్ర:—మీగాయములఁజూచి భరింపఁజాలనైతిని.

కృష్ణ:—ఈదీనునిపై నెంతసానుభూతిఁజూపుచున్నావు? నీయనురాగము నే నెట్లు మరువఁగలను. ఒక్కసారి మనసార నిన్నాలింగనము జేసి నాకృతజ్ఞతను వెల్లడించుకొందును.

భద్ర:—(తనలో) అయ్యో! నాగుట్టు బయటబడునేమో! (ప్రకాశముగ) మహాశయా! ఆలింగనమునకేమి? మీయనురాగమున్నచో నదియేచాలును. ఈ యాశ్రమమునందుఁ గొన్ని మృదుపల్లవములు గలవు. వానిని దెచ్చి కట్టినచో మీ గాయములు శీఘ్రమే మానిపోవును.

కృష్ణ:—మిత్రమా! వేరే మృదుపల్లవంబులేల? నీ హస్తపల్లవంబులు తాకినతోడనే శ్రమయంతయు యుపశమించినది. నీవుమాత్రము

నన్నిచట విడిచిపోవలదు. ఏలకో ఒక్క నిమిషమైనను నిన్ను వదలియుండజాల. నిన్నుఁ జూచినతోడనే నా ప్రాణేశ్వరి జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది.

భద్ర:—ఆర్యా! నేను పాంథుఁడనైనను నన్నీ యాశ్రమమునఁ బూజలు సల్పుటకు నిల్పియున్నారు. ఇప్పుడే పోయివచ్చెద.

కృష్ణ:—మిత్రమా! నేనును నీ తోడనే వచ్చెదను.

భద్ర:—అయ్యా! మీరు కూడఁ బూజావిధానం బెఱుగుదురా?

కృష్ణ:—సమస్తకామితార్థప్రదాయకుండైన దేవుని పూజ నీవు చేసినచో నా పాలిట భగవంతుడవైన నీ పూజను నేను జేసెదను.

భద్ర:—(ఘంటానాదము విని) మహాశయా! అదిగో ఘంటానాదము వినఁబడుచున్నది. నే నిప్పుడే పోయివచ్చెద. అంతదనుక మీ రిచ్చటనే విశ్రమింపుఁడు.

కృష్ణ:—మిత్రమా! నీ రాక కనుక్షణమును నిరీక్షించుచుందును సుమా!

భద్ర:—ఆర్యా! తప్పక వచ్చెదను.

(వెడలును)

కృష్ణ:—ఈ యువకునిపై నాకీ మోహమేల?

ఉ. ఎక్కడిబాంధవంబో? యిది యెక్కడిస్నేహలతానుబంధమో?
ఎక్కడఁ బూర్వజన్మముల నే సహవాసమొనర్చియుంటిమో?
చక్కని వీనిఁజూడఁగనె శాంతినిబొందును నా మనంబు నే
నొక్కనిమేషమున్ విడువనోపను వీని నిదేమిచిత్రమో!

ఆ యువకుం డెవ్వఁడైయుండనోపు? (అటునిటు జూచి పటంబులు చూచి, ఆశ్చర్యముతో) ఈ యాశ్రమంబున నా పటం

బులు కట్టుట కేమికారణము? ఎంత చిత్రముగా లిఖింపఁబడిన దీ పటము? ఈ పుష్పమాలికలు చూడ నీ పటమునకు నిత్యపూటలు జరుగుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. ఈ పటము క్రింద నేదియో వ్రాయఁబడియున్నది.

శ్లో. చరన్వనాంతే నవమంజరీషు
నషట్పదో గంధఫలీమజిఘ్రత్
సా కింనరమ్యా? సచ కింనరంతా?
బలీయసీ కేవలమీశ్వరాజ్ఞా.

భర్తృవియోగముచేఁ గుందుచున్న యొక సాధ్వీలలామ యన్యాపదేశంబుగా నిద్దానిని రచియించి యుండనోపు. నా చిత్రపటము క్రిందనే యీ శ్లోకము వ్రాయఁబడి యుండుట వలన నీ పతివియోగ వృత్తాంతము తప్పక నాకు సంబంధించి యుండును. ఈమె నా జగన్మోహిని కాదుగదా! అకటా! ఈ దురాత్ముని కఠిన శాసన ఫల మనుభవించుచు నీ వన మధ్యంబున దీనురాలై యిట్టి దారుణకృత్య మొనర్చిన నా కొఱకు విలపించుచున్నది గాఁబోలు.

సరళ:—(ఫలాహారములతోఁ బ్రవేశించి) మహాశయా! ఈ ఫలాహారంబులు స్వీకరింపుఁడు.

కృష్ణ:—నిరాహారవ్రతంబు పూనిన మాకీ ఫలాహారంబులేల?

సర:—ఆర్యా! మీ నిరాహారదీక్షకుఁ గారణం బడుగవచ్చునా?

కృష్ణ:—సతీవియోగమే.

సర:—మీకట్టి సతీవియోగ మేలకలిగెను?

కృష్ణ:—మే మవివేకముచే నొనర్చిన మహాపాపకృత్యమే సతి బహిష్కారము.

సర:—అయ్యా! మీ రెవ్వరో తెలిసికొనవచ్చునా?

కృష్ణ:—మేము పాంథులము.

సర:—మీ దేశం బెయ్యది?

కృష్ణ:—విజయనగరము.

సర:—ఆఁ! ఏమి? విజయనగరమా! అట్లయినచో సతీబహిష్కారముల కేమిలోపము.

కృష్ణ:—ఏమట్లనుచున్నావు?

సర:—ఏమియనులేదు. "యథారాజా తథాప్రజా" ఆ రాజుగారెంతో ప్రజలంతే.

కృష్ణ:—ఆయన చేసిన తప్పేమి?

సర:—తప్పేమని యడుగుచున్నారా? అవును. రాజుగారు చేసినది తప్పని చెప్పుట కెవ్వరు సాహసింతురు?

కృష్ణ:—పడతీ నన్నేల బాధించెదవు?

సర:—భార్యనువదలిన యా రాజునకేలేని బాధ మీ కేల?

కృష్ణ:—పశ్చాత్తప్తుఁడై యా మహారాజామె వృత్తాంతం బరయుటకు నన్నుఁ బంపియున్నాఁడు.

సర:—అయ్యా! ఆమె వృత్తాంతం బింకను మీకుఁ దెలియదా?

కృష్ణ:—బోటీ! ఆమె యెచ్చటనున్నదో తెలిపినయెడల నీవు కోరిన యర్థంబిచ్చెదను. నా సర్వస్వము నిప్పుడే నీకు ధారఁబోసెదను.

సర:—అయ్యా! మీ యర్థంబులన్నియు వ్యర్థంబులే!

కృష్ణ:—వ్యర్థంబు లెట్లగును? మహారాజునకు దెలిసినచోఁ దన మహాపరాధంబున కామెను క్షమార్పణముగోరి రాజ్యంబునకుఁ దీసికొనిపోవునుగదా!

సర:—క్షమార్పణముగోరుట కామె యెచ్చటనున్నది?

కృష్ణ:—ఎచ్చట నున్నను గాలించి యా మహాసాధ్విని దీసికొని రానా?

సర:—తీసికొనివచ్చుట యెక్కడ. ఆమె రాయలవారి స్మరణ చేయుచు నిచ్చటనే యంతరించినదని వినుచున్నాము.

కృష్ణ:—ఏమీ! అంతరించెనా? జగన్మోహిని యంతరించెనా? ప్రేయసీ! పరమసాధ్వీ! ఎట్టి దారుణకృత్యం బొనర్చితివి? ఈ పాపాత్మునికతంబున నెట్టి యిడుములఁ గుందితివి? ఈ పాప భారము భరింపఁగలనా? ఈ వియోగతాపము సహింపఁ గలనా?

ఉ. ఇట్టిదురాత్ముఁడీ జగతి నెందును గానఁగరాఁడు ధాత్రిలో
పుట్టఁగలేదు ముందికను బుట్టఁగబోఁడు వరించివచ్చి చే
పట్టిన సాధ్వినిట్లమిత బాధలఁ బెట్టి వధించినట్టి యీ
కట్టడి కృష్ణరాయలు జగంబున నిల్వఁగలాఁడె కీర్తితోన్.

ప్రాణేశ్వరీ! నీవు లేని యీ జీవితము నా కేల? నిన్ను వదలి యుండఁజాలను. ఇదే నీ వెనువెంటనే వచ్చుచున్నాను. ఇంక నా జీవితము దుర్భరము—దుస్సహము—ఓ పరాత్పరా! నా జగన్మోహినితో నన్నుఁ గూర్పుము. ఓ ఖడ్గరాజమా! సమస్త శత్రుకంఠ లుంఠనము జేసి యాంధ్రుల ప్రతాపము జగంబున జాటినదానవు నీవే! ఆంధ్రసామ్రాజ్యము నుద్ధరించినది నీవే! ఇపుడు మాత్ర మీ యాంధ్రసమ్రాట్ శిరంబు నుత్తరించుటకు వెనుదీయకు. హా! పరాత్పరా!!

(ఖడ్గముతోఁ బొడుచుకొనఁబోవును)

భద్ర:—[శీఘ్రముగా వచ్చి వారించి] దేవా! మిమ్మింత యాయాస పెట్టిన పాపాత్మురాలు జగన్మోహిని యిదియే!

కృష్ణ:—ఇది కలయా! నిజమా!! భూలోకమా!!! స్వర్గమా!!!

చం. అనుపమసాధ్వివీవయిని వ్యర్థముగా ననుమానమొంది శో
ధన యిసుమంతసేయక యధర్మముగా నిను బాధపెట్టి నం
దునకయి పెక్కుభంగుల మనోవ్యథఁజెంది వినమ్రదేహుఁడై
ప్రణమిలుచున్న వాఁడిదిగో రాయలు నీకు క్షమింపు దాసునిన్.

భద్ర:—(లేవనెత్తి) మీ పాదసేవకురాలను. మీ రిట్లు ప్రణమిల్లుట న్యాయమా! సమస్తశృంగారాభరణములను ద్యజించి యోగినినై యున్న నన్ను మరల సంసారములోనికి దింపకుఁడు.

కృష్ణ:—ప్రాణేశ్వరీ! సహజసుందరి వగు నీ కొండాభరణము లేల? నీవు యోగినివగుచో నేనును రాజ్యత్యాగము చేసి జోగి నయ్యెదను.

భద్ర:—ప్రాణేశ్వరా! ఇదివరకా వియోగబాధ నెట్లో యొకటి ప్రాణముతో భరించితినిగాని మీ సాన్నిధ్యము దొఱకిన తరువాత నే నింక వియోగము భరింపఁగలనా? మిమ్ము విడిచి యొక్క నిమిషమైనను బ్రదుకఁగలనా?

(దంపతులు కలియుదురు)

తిమ్మరుసు:—[దూరమున ప్రవేశించి] మహారాజుగా రెక్కడ?

కృష్ణ:—దేవీ! ఆ తిమ్మరుసయ్యవారే పెక్కాపదలనుండి నన్ను రక్షించిన పితృసమానులు.

(దంపతులు నమస్కరింతురు)

తిమ్మ:—శుభమస్తు! అన్యోన్యానురాగప్రాప్తిరస్తు. అమ్మా! సీతాదేవివలె నీవును వనవాసము జేసి పతివ్రతాశిరోమణివై పూజనీయురాలవైతివి.

శా. తల్లీ నిన్వీడనాఁటటాదిగను నిద్రాహారముల్ లేక క్షో
భిల్లెన్ నీ ప్రియవల్లభుండు ప్రజలున్ భీతిల్లుచున్నారు వా
నల్లేవించుకయున్ నశించె నవనిన్ భాగ్యంబులున్ బంటలున్
గల్లోలంబులు మాన్పి బ్రోవఁగదవే కల్యాణి నీ నాథునిన్.

కృష్ణ:—ఓ ఆంధ్రవాణీ! ఎట్టి కృపాకటాక్షములం జూపితివి.

ఆంధ్రవాణి:—[ప్రత్యక్షమై] వత్సా! నా దాస్యంబు మాన్పి గరుత్మంతునివలె తల్లి ఋణ మిదివరకే తీర్చుకొంటివి. నీయట్టి వాణీసేవకుం డెపుడుదయించెనో యప్పుడే ధన్యురాలనైతిని. ఆంధ్రదేశము నేఁడు ధన్యమయ్యె.

సీ. అఖిలదేశంబుల కాదర్శకంబుగా
నాంధ్రదేశంబు ధన్యతనుబొందె
శ్రీరాముఁడిప్పుడు నీరూపమున నిట్టు
లాంధ్రులకొఱకునై యవతరించె
జానకియంశచే జన్మించె నీ భద్ర
కేవలమిదియె కిష్కింధసుమ్మి
యాంధ్రభాషాయోష నాదరించిన నీదు
జన్మ మీరీతిని సఫలమయ్యె

తే. గీ. ఉత్కలేంద్రుని సంబంధ ముద్వహించి
యాంధ్రులకు నోఢ్రులకు మైత్రి హత్తినావు
ధరణి నెల్లరు నా చంద్రతారకముగఁ
దలచుకొందురు నిన్నవతారమూర్తి.

[శ్రీకృష్ణ—భద్ర—తిమ్మ—ఆంధ్రమాత]

కం. నిత్య శుభమంగళము స
త్కృత్యుఁడు సీతాయుతుండు శ్రీరామునకున్
నిత్య జయమంగళము శుభ
కృత్యుఁడు భద్రాయుతుండు శ్రీకృష్ణునకున్.

మంగళమ్—మంగళమ్—మంగళమ్.

సమాప్తము.

END OF TITLE